

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Marija Bujanec

DEMOKRATSKI KONFEDERALIZAM:
LOKALNA AUTONOMIJA KURDSKOG STANOVNIŠTVA

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2018.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

DEMOKRATSKI KONFEDERALIZAM:
LOKALNA AUTONOMIJA KURDSKOG STANOVNIŠTVA

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: doc.dr.sc. Ana Matan

Studentica: Marija Bujanec

Zagreb,
rujan, 2018.

Izjavljujem da sam diplomski rad *Demokratski konfederalizam: lokalna autonomija kurdskog stanovništva*, koji sam predala na ocjenu mentorici doc.dr.sc. Ani Matan, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Marija Bujanec

SADRŽAJ

POPIS ILUSTRACIJA.....	iv
POPIS KRATICA.....	v
1. UVOD	1
1.1. Povijesni i (geo)politički kontekst sjeverne Sirije.....	3
1.2. Početak Rožava revolucije	5
2. TEMELJNA NAČELA DEMOKRATSKOG KONFEDERALIZMA.....	10
2.1. Socijalna ekologija Murraya Bookchina.	10
2.2. Öcalan o demokratskom konfederalizmu.....	17
3. DEMOKRATSKI KONFEDERALIZAM U ROŽAVI.....	20
3.1. Žene kao ključni akteri revolucije.....	25
3.2. Obrazovanje kao uvjet demokratskog društva	26
4. RASPRAVA: IZAZOVI DIREKTNE DEMOKRACIJE ROŽAVE.....	27
5. ZAKLJUČAK	29
LITERATURA.....	31
SAŽETAK.....	34
SUMMARY	35

POPIS ILUSTRACIJA

Slika 1: Oslobođene kurdske regije (siječanj, 2018. godine)	9
Slika 2: Politička struktura <i>Demokratske Federacije sjeverne Sirije</i>	24

POPIS KRATICA

DTP	<i>Demokratik Toplum Partisi</i> , Stranka demokratskog društva (Turska)
ENKS	<i>Encûmena Niştimanî ya Kurdî li Sûriyê</i> , Kurdsko nacionalno vijeće u Siriji
FSA	Slobodna sirijska vojska (frakcija dezertera sirijske vojske)
IS	Islamska država
KCK	<i>Koma Civakên Kurdistan</i> , Savez kurdskih zajednica
KDP	<i>Partiya Demokrat a Kurdistanê</i> , Kurdistanska demokratska stranka (Irak)
KNK	<i>Kongreya Neteweyî ya Kurdistanê</i> , Nacionalni kongres Kurdistanu
MGRK	<i>Meclîsa Gela Rojavayê Kurdistanê</i> , Narodno vijeće Zapadnog Kurdistanu
PKK	<i>Partiya Karkerên Kurdistanê</i> , Kurdistanska radnička stranka (Turska)
PUK	<i>Yekêtiy Niştîmaniy Kurdistan</i> , Kurdistanski domoljubni savez (Irak)
PYD	<i>Partiya Yekîtiya Demokratik</i> , Stranka demokratskog jedinstva
TEV-DEM	<i>Tevgera Civaka Demokratik</i> , Pokret za demokratsko društvo
YPG	<i>Yekîneyên Parastina Gel</i> , Narodne obrambene jedinice
YPJ	<i>Yekîneyên Parastina Jinê</i> , Ženske obrambene jedinice

1. UVOD

Na sjeveru Sirije, uz tursko-iračku granicu, narod Kurda uspostavio je svojevrsnu *de facto* političku i teritorijalnu autonomiju, temelje onog što se danas naziva Demokratska Federacija Sjeverne Sirije, ili skraćeno Rožava.¹ Društveno-politički pokret za osamostaljenjem i neovisnosti od sirijske vlasti na čelu s trenutnim predsjednikom Bashar al-Assadom, popularno je prozvan i Rožava revolucijom. Taj naziv se zasigurno može opravdati s obzirom na kontekst u kojem se pojavljuje, to jest, građanski rat u Siriji, tursko višestoljetno poricanje postojanja kurdskog etnosa, nasrtaji Islamske države s jedne strane, te organizirani oružani otpor i ideja demokratskog konfederalizma s druge strane.

Samu ideju usvojio je Abdullah Öcalan, jedan od vođa Kurdistanske radničke stranke (u daljnjem tekstu: PKK) koji je od 1999. godine, kao politički zatvorenik u turskom zatvoru, na izoliranom otoku Imrali.² Inspiriran radovima američkog političkog filozofa Murraya Bookchina, Öcalan postavlja temelje za novi društveno-politički ustroj kurdskih autonomnih regija, a političke stranke, prvenstveno PKK u Turskoj i Stranka demokratskog jedinstva (u daljnjem: PYD) u Rožavi postaju važni faktori u primjeni te ideje u praksi. Demokratski konfederalizam prvenstveno podrazumijeva radikalnu demokraciju bez postojanja modernih državnih struktura, ukidanje hijerarhije te „jednakost nejednakih“. U tom kontekstu, upravljanje od malih zajednica do kantonalnih vijeća (*bottom-up*), poštivanje različitosti te emancipacija žena smatraju se preduvjetom za društvo bez sukoba i za samoodređenje kurdskog naroda. Demokratski konfederalizam predstavlja realno rješenje kurdskog pitanja, ali i mogući demokratskiji Bliski Istok, u kojemu su ratovi, opresija i siromaštvo svakodnevnica.

¹ Rožava na kurdskom jeziku znači *zapad*, pri čemu se misli na Zapadni Kurdistan, dok je službeni naziv regije proglašen 2016. godine, *Društvenim ugovorom demokratskog federalizma sjeverne Sirije*. Međutim, iz praktičnih razloga, za sve tri regije autonomnog dijela sjeverne Sirije u kojima većinom žive Kurdi, najčešće se u literaturi koristi naziv Rožava ili Zapadni Kurdistan. Naziv Rožava u ovom radu isključivo se koristi kao popularna skraćenica za *Demokratsku Federaciju Sjeverne Sirije*, premda sama ideologija autonomnih kantona odbacuje ideju jedinstvenog Kurdistan, kao i, što će se pokazati, stvaranja nove države-nacije.

² Vijeće Europe osnovalo je Europski odbor za sprječavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) čija delegacija redovito posjećuje Öcalana u zatvoru. Odbor potom radi izvješće o stanju u zatvoru i pokazuje ih Turskoj koja može odbiti javnu objavu, a nakon čega Odbor ima pravo na objavu uz obavezne prijedloge za poboljšanje zatvorskih uvjeta. To je rezultiralo premještanjem Öcalana 2013. godine u veću ćeliju (Steele, 2017).

Glavno istraživačko pitanje na koje se kroz ovaj rad pokušava odgovoriti jest na koji način se ideja o demokratskom konfederalizmu, različita od suvremenih većinskih zapadno-demokratskih država, uspjela uozbiljiti na konkretnom primjeru Rožave. Kako bi se odgovorilo na to pitanje, prvo valja istražiti što je prethodilo Rožava revoluciji, to jest, kontekst koji je doveo do artikuliranja zahtjeva za drugačijim političkim uređenjem od onoga u državama nacija. Također, važno je naglasiti i ključne aktere revolucije, poput narodnih obrambenih jedinica, PYD, Pokreta za demokratsko društvo (TEV-DEM), ali i ženskog pokreta. Zatim će se podrobnije objasniti ideja demokratskog konfederalizma te, s obzirom na to, kakva se struktura upravljanja primjenjuje u tri kantona Rožave. Naposljetku valja razmotriti kritike ove radikalno demokratske prakse, kao i izazove održivosti same Rožave. Pretpostavka ovog rada jest da se ideja demokratskog konfederalizma uozbiljuje u praksi postepeno, educiranjem i sudjelovanjem svih Kurda i ostalih manjina na području Rožave prvenstveno na lokalnoj razini, a zatim se, po potrebi, političke odluke prenose i na kantonalnu razinu.

Ovim radom želi se doprinijeti literaturi o novim demokratskim sustavima upravljanja u praksi, posebice o specifičnosti pokreta u Rožavi, teme čiji je opus u političkoj znanosti malen, i tek u nastajanju. Za potrebe ovog rada koristit će se postojeća znanstvena literatura o stanju u Rožavi od koje posebice vrijedi navesti opširnu studiju *Revolution in Rojava* Ayboge, Flacha i Knappa. Trojica autora su 2014. godine posjetili sva tri kantona u Rožavi, intervjuirali oko 150 ljudi te prisustvovali procesu donošenja odluka na najnižoj razini. Osim te studije, važno je spomenuti teorijsko nasljeđe Bookchina kao i Öcalanova pisanja, posebice knjiga *Demokratski konfederalizam* u kojoj se opisuju ideološki temelji političke prakse u Rožavi. Također, važan izvor predstavljaju *Povelja društvenog ugovora*, službeni dokument usvojen 2014. godine u kojem se iznose osnovna načela naroda demokratskih autonomnih regija Rožave, premda je sama kantonalna struktura, kako će se pokazati, složenija u praksi. Za ostalu literaturu koristit će se knjige, akademski članci te probrani internetski portali koji pružaju informacije o aktualnom stanju u Siriji i Rožavi.

Rad je podijeljen u četiri dijela. Prvi dio razmatra povijesni i (geo)politički kontekst autonomnih regija Rožave, diskriminatorne politike sirijskih vladajućih režima prema kurdskej manjini te uvjete koji su prethodili revoluciji u Rožavi. U drugom dijelu rada navode se načela demokratskog konfederalizma kroz teorijska razmatranja Murraya Bookchina i PKK vođe Abdullaha Öcalana, dok se u trećem dijelu rada opisuje kako se ova radikalno demokratska ideja primjenjuje u praksi. Naposljetku, navode se i kritike vezane za kantonalnu samoupravu,

a način na koji će narod Rožave pristupiti ovim izazovima, odredit će održivost ovog društveno-političkog eksperimenta.

1.1. Povijesni i (geo)politički kontekst sjeverne Sirije

Stanovništvo sjeverne Sirije većinski nastanjuju Kurdi, etnička skupina rasprostranjena unutar granica četiri države: Turske, Iraka, Irana i Sirije. Procjenjuje se da je broj stanovnika sirijskih Kurda između 2 i 2,5 milijuna (1,9 milijuna građana, 350 000 stranaca i oko 250 000 neregistriranih građana), što čini 11-12% ukupne sirijske populacije (Halhalli, 2018: 29). Uz kurdski jezik koji ima dva dijalekta³, prevladavajući sunizam te kroz povijest specifičan način nomadskog života, Kurdi se teško mogu asimilirati unutar granica neke od četiriju država. Kreiranje političkih granica susjednih država za Kurde je značilo razdvajanje plemena, religijskih skupina, ali i najmanjih sela. Nakon Prvog svjetskog rata, četiri države u kojima živi najveći dio Kurda usmjerile su se prema izgradnji nacije. To je za kurdsko stanovništvo značilo njihovu prisilnu asimilaciju, zabranu korištenja kurdskog jezika te ikakvih obilježja kurdske kulture.⁴

Nakon sirijske neovisnosti, 7. travnja 1946. godine, vlade na čelu Sirije bile su nestabilne i vladale autoritarno⁵. Većina uzastopnih vlada - vlada Shukri al-Qwatli, vlada Ujedinjene Arapske Republike i baasistička vlada slijedile su nacionalističku politiku koja je podrazumijevala homogenizaciju stanovništva (McDowall, 2007: 473). Najistaknutiji primjer takvog nacionalističkog mentaliteta je vlada Ujedinjene Arapske Republike u doba Gamala Abdela Nassera. U to je doba vlada provodila šovinističku politiku, sličnu onoj stranke Baas, protiv kurdskog naroda⁶. Nakon raspada unije s Egiptom 1961. godine, nova vlada nastavila je istu politiku protiv Kurda, posebice za vrijeme vladavine Muhameda Talab Hilala, koji je kurdsko pitanje smatrao „malignim tumorom koji se razvija u tijelu arapske nacije“ te da ga je potrebno „odstraniti“ (Moberg, 2016: 19).

³ To su kurmanji (kojime govore Kurdi na sjeveru) i surani (kojime se govori na jugu). Osim kurdskog jezika, manjina Kurda na jugoistoku govori perzijski, što je i službeni jezik u Iranu. Uz to, nekolicina Kurda na jugu govori gurani, a sjeverozapadno se govori zaza. To implicira na vjerojatno zajedničko kaspjsko porijeklo manjinskih govornika (McDowall, 2007: 10).

⁴ Za vrijeme predsjednikovanja Mustafe Kemal Atatürka, „oca moderne Turske“, služenje kurdskim jezikom u javnosti kažnjavalo se višegodišnjom zatvorskom kaznom (Moberg, 2016: 18).

⁵ kao i Francuska, čija je (prema Sykes–Picotovom sporazumu) kolonija bila do tada (*ibid.*)

⁶ Koliko je bilo turbulentno razdoblje ukazuje činjenica da je od 1949. do 1956. godine, Sirija izmijenila čak 20 različitih vlada te promijenila 4 ustava (Knapp, 2016: 60).

Obitelj Assad je na vlasti u Siriji od 1970. godine, od kada je vojni časnik Hafez al-Assad pučem preuzeo predsjedništvo. Godine 2000., vlast je naslijedio Bashar al-Assad, koji je zadržao glavne karakteristike prijašnjeg vodstva obitelji Assad poput oslanjanja na jednostranački sustav vladajuće Baasističke stranke, vojsku i obavještajne aparate te na vodeće sirijske poslovne obitelji (KNK, 2014: 3). Iako je Sirija nominalno vođena strankom Baas, prava moć počiva u rukama uskog kruga članova obitelji Assad i nekolicine šefova sigurnosti. Posebno mjesto u strukturi moći rezervirano je za časnike Assadove manjinske alavitske zajednice koji dominiraju sigurnosnim aparatom. Službena politika baasističkog režima smatra Kurde u Siriji useljenicima iz Turske, a režim je pokušao ukloniti Kurde iz njihove zemlje, uskratio pristup pravnim poslovima i pravu na obrazovanje. Osim toga, cilj je bio fizički podijeliti kurdsku populaciju. Naime, kako bi se prekinuo teritorijalni kontinuitet kurdskih regija, baasistički režim stvorio je tzv. „Arapski pojas“ iz regije Cizîrê na sjeveroistoku Sirije u sjevernom kurdskom gradu Kobani (*ibid.*: 5).

Od 1963. godine, sukcesivni režimi bili su u potpunosti predani arapskom nacionalizmu čiji cilj je bio arabizacija kurdskih regija, premještanje kurdske zajednice i prisilno asimiliranje kurdskog društva. To je podrazumijevalo: oduzimanje sirijskog državljanstva velikom broju Kurda te tretiranje istih kao strance u vlastitoj zemlji⁷; pretvorbu plodnih zemljišta u kurdsjoj regiji u nacionalnu imovinu i naseljavanje arapskih plemena na tim područjima (nakon što su se Kurdi morali prisilno iseliti sa zemlje koju su obrađivali); promjenu imena svih kurdskih gradova i sela te proglašavanje kurdskog jezika prijetnjom nacionalnoj sigurnosti; iskorištavanje prirodnih resursa poput nafte i zemnog plina na području Rimelana, Weidieha i Krachuka; potpisivanje tajnih sporazuma s Turskom i Iranom protiv kurdskog pokreta za slobodu te prisilno uhićivanje političkih vođa, aktivista i intelektualaca; primjenu izvanrednih zakona protiv Kurda; zabranu obilježavanja kurdskih blagdana (Newroz); uskraćivanje obrazovanja ne-arapskom stanovništvu te nemogućnost zapošljavanja; anti-kurdske promidžbene kampanje; deportaciju kurdskih vjerskih *ulama* (svećenika) koje bi zamijenili Arapi; provedbu politike "podjele i vladanja" protiv Kurda; militarizaciju "sjevernog" Arapskog pojasa i deportaciju Kurda s ovog područja; uskraćivanje prava glasa te uskraćivanje državljanstva bilo kojem ne-arapskom stanovniku koji želi živjeti na tom području i dr. (Vanly u Tejel, 2009: 61).

Usprkos navedenim politikama prema sirijskim Kurdima, Assadov režim podupirao je Kurde u Turskoj, posebice Kurdistansku radničku stranku (PKK), glavnog „neprijatelja“

⁷ sukladno provedenom cenzusu 1962. godine

države. Turska bi opetovano gradila brane koje bi uvelike ograničile sirijsku opskrbu vodom te dovele do čestih suša u zemlji (McDowall, 2007: 480). Stoga je zbog strateških razloga sirijska vlada, od 1980. do 1998. godine, pružala utočište vojnicima PKK. Glavni uvjet bio je da PKK pobunjenici ne mobiliziraju Kurde u Siriji. No, PKK je postala jedna od najvažnijih stranaka koja se bori za prava i neovisnost Kurda u regiji te je neminovno utjecala na pojavu sirijske vodeće stranke u Rožavi - Stranku demokratskog jedinstva (PYD). Situacija se umnogome izmijenila nakon potpisivanja Adana sporazuma 1998. godine. Njime se Sirija obvezala predati vođu PKK-a, Öcalana Turskoj, zatvoriti vojne kampove i zabraniti naoružavanje PKK, uhititi njihove članove i predati listu osuđenika Turskoj, proglasiti PKK terorističkom organizacijom te zabraniti sve njene aktivnosti, kao i djelovanje sličnih organizacija na svom teritoriju⁸ (MVP Turske, 1998).

S obzirom na politike panarabizma, društvena i politička struktura kurdskog stanovništva, kao i ostalih manjina, bila je nedovoljno razvijena da bi pružala kakav znatniji otpor. Osim toga, Assad je počeo provoditi ekonomsku liberalizaciju te privatizirao državno vlasništvo preraspodijelivši javne resurse, uz uvijek prisutan nepotizam. U prilog liberalizaciji tržišta, država je prestala financirati sindikate. Iako je priljev stranih investicija porastao, ruralno stanovništvo bilo je sve siromašnije te bi, posebice Kurdi na sjeveru, bili prisiljeni migrirati u gradove. Nova zona slobodne trgovine s jeftinim dobrima uništila je nekonkurentne male trgovine i radionice, dok su se plaće radnicima znatno smanjile.⁹ (Chemgil, Hoffmann, 2016: 59). S obzirom na takvu situaciju u državi, nezadovoljstvo građana s vremenom se samo povećavalo, a par ključnih događaja rezultiralo je građanskim ratom koji u Siriji traje već sedam godina.

1.2. Početak Rožava revolucije

Ključni događaj u sirijsko-kurdskim odnosima predstavlja protest u gradu Kamišlu 2004. godine. Za vrijeme nogometne utakmice između kurdskog tima iz Kamišla i gostujućeg arapskog tima iz Deira ez-Zora, naoružana skupina pripadnika Baasističke stranke unijela je portrete Saddama Husseina na stadion i skandirala Saddamove slogane protiv Kurda, kako bi

⁸ Turska je proglasila PKK terorističkom organizacijom, između ostalog, i kako bi izbjegla kritike o zloupotrebi ljudskih prava i zanemarila više od desetak presuda međunarodnih sudova protiv njihovog postupanja prema Kurdima. Danas je stotinjak kurdskih organizacija na terorističkoj listi, između ostalog i KCK, PYD i YPG (YPJ) (KNK, 2014: 9).

⁹ Procjenjuje se da je 2010. godine 61% radnika zarađivao manje od 190 dolara mjesečno (Ayboga i dr., 2016: 63).

isprovocirala kurdski tim (Moberg, 2016: 20). Potom su arapski navijači napali Kurde koristeći oružje, a njima su se priključile i sigurnosne snage na stadionu te pucale na kurdske navijače. Ukupno je ubijeno 12 ljudi, od kojih su osmorica bili Kurdi (*ibid.*). Sljedećih dana protesti su se proširili u nekoliko gradova, na što je država reagirala provodeći brutalna nasilja nad kurdskim stanovništvom, te je time, za neko vrijeme, uspjela „smiriti“ proteste. Taj događaj je bio ključan za Kurde koji su se uvjerali da protesti protiv Assada u kojima dominira arapsko stanovništvo, nisu naklonjeni ostvarivanju kulturnih i političkih prava Kurda. To će u mnogome utjecati na stvaranje samostalne kurdske vojske - Narodnih obrambenih jedinica (YPG), kojih osam godina kasnije.

Val prosvjeda koji su 2010. godine započeli u Tunisu i Egiptu, poznatiji kao Arapsko proljeće, zahvatio je i Siriju. Siromaštvo, korupcija i nezaposlenost potakli su i sirijske građane u nekoliko gradova da u veljači 2011. godine izađu na ulice i protestiraju protiv vladajućeg režima. Povod za masovne prosvjede bilo je uhićenje dvojice mladića zbog ispisivanja slogana po zidu (Ayboga i dr., 2016: 111). Policija je na to reagirala nasiljem prema prosvjednicima, što je sljedećih nekoliko dana rezultiralo još većim valom demonstracija građana, a u nekim dijelovima i oružanom pobunom. Iako je sirijska vlada najavila da će Kurdi napokon dobiti sirijsko državljanstvo te da će imati pravo na zapošljavanje, to se nije odnosilo i na one neregistrirane Kurde, tj. one koji nemaju status stranca (*maktoumeen*), njih oko 50 tisuća¹⁰ (*ibid.*: 114).

Naoružana sirijska opozicija osnovala je Slobodnu sirijsku vojsku (FSA) koju su financijski poduprle zemlje Perzijskog zaljeva i Turska. S obzirom na tu činjenicu i na događaje u Kamišlu 2004. godine, Kurdi sjeverne Sirije nisu željeli sudjelovati u dodatnoj militarizaciji društva te bi otpor Assadovom režimu podržavali isključivo zbog demokratskih promjena, bez pridruživanja FSA-i ili osnivanju vlastite vojske. No kako se politički sukob postepeno pretvarao u građanski rat, opozicija Assadovom režimu više nije nimalo marila za kurdsko pitanje, a prohtjevi za većom demokratizacijom bili su marginalizirani. Stoga su se sirijski Kurdi odlučili za treći put - izgradnju vlastitih organizacija, što je vodilo i formiranju kurdskih obrambenih jedinica, lokalnih vijeća te naposljetku, *de facto* autonomiji sjeverno sirijskih Kurda (i ostalih manjina koje su se priključile organiziranom otporu).

¹⁰ Također, pod pritiskom prosvjednika, napisan je novi ustav u kojem se izbacuju riječi „panarabizam“ i „socijalizam“, no to nije zaustavilo sirijske tajne i sigurnosne službe da nastave s oružanim nasiljem nad prosvjednicima (*ibid.*).

Uz potporu turske PKK, Kurdi sjeverne Sirije počeli su se organizirati u odbore, a kasnije je tu ulogu mobilizacije preuzela PYD. Stranka demokratskog jedinstva stvorena je 2003. godine, a po svojoj ideologiji slična je PKK (zbog čega ju Turska smatra također terorističkom organizacijom). Ideološke temelje PKK postavio je 1978. godine Abdullah Öcalan koji je, vođen marksističko-lenjinističkim idejama, u manifestu stranke pozivao na „rušenje svih oblika kolonijalizma“ i „stvaranje ujedinjenog Kurdistan“ (Leezenberg, 2016: 673). Nakon uhićenja Öcalana, PKK je promijenila stranačku paradigmu prema kojoj se odbacuje ideja za jedinstvenim Kurdistanom te usvaja koncept radikalne demokracije u smislu demokracije bez nacije i države. Za razliku od konvencionalne komunističke prakse u tadašnjem Sovjetskom Savezu i Kini, Öcalan je smatrao da pravo na samoodređenje ne znači pravo na postojanje vlastite države, već sasvim suprotno. Takvo Leninovo tumačenje prava na samoodređenje, potvrđeno je, prema Öcalanu, kroz „historijsku analizu moderne države kao buržuskog projekta“, te ga treba odbaciti (*ibid.*). Stoga je PKK promijenila i organizacijsku strukturu klasične komunističke stranke sa stranačkim kongresom kao glavnim tijelom za donošenje odluka i počela okupljati sestrinske stranke u Iraku, Iranu i Siriji.

Početkom 2005. godine, PKK i povezane joj organizacije osnovale su *Savez kurdskih zajednica* (KCK)¹¹, kao alternativu strankama u državi-naciji. KCK čine umrežena sela, gradovi i regionalna vijeća kurdskih stranaka sa zajedničkom skupštinom (Schøtt, 2017: 15). Druga važna organizacija je Kurdsko nacionalno vijeće (KNK) na međunarodnoj razini te Kurdsko nacionalno vijeće u Siriji (ENKS). KNK uključuje predstavnike različitih kurdskih političkih stranaka, kao i predstavnike kurdske dijasporu te etničkih i vjerskih manjina u kurdskim regijama, čije središte je u Bruxellesu, dok ENKS (kao i KCK) okuplja kurdske političke stranke na području sjeverne Sirije (KNK, 2014: 7). KCK je uspjelo ujediniti većinu kurdskih stranaka u Siriji, osim dvije najveće - PYD te Pokreta za budućnost (*ibid.*). No nakon ubojstva vođe Maashala Taama, stranka se priključila KCK, dok je PYD postala predvodnica sirijsko kurdske otpora¹².

¹¹ KCK je *bottom-up* organizacija u formi vijeća. Unija također teži uspostavljanju vlastite demokracije, tj. one koja ne počiva na postojećem sustavu nacija-država, ali iste ne gleda kao prepreku (PKK u Akkaya, Jongerden, 2013: 203). Političke stranke KCK-a čine: PKK u Turskoj, PYD u Siriji, *Stranka slobodnog života Kurdistan* (PJAK) u Iranu i *Stranka demokratskog rješenja Kurdistan* (PCDK) u Iraku (Khalaf, 2016 :10).

¹² U 2011. godini postojao je period tzv. prijelazne koalicije između ENKS i PYD sa zajedničkim tijelom-Vrhovnim kurdskim vijećem koje se sastojalo od po 5 članova iz svake stranke (KNK, 2014: 10).

Nakon što su se Assadove snage povukle s teritorija sjeverne Sirije¹³, PYD i KCK oformile su Narodne obrambene jedinice (YPG) namijenjene za obranu i zaštitu regija u kojima su Kurdi, a kasnije su oformljene i Ženske obrambene jedinice (YPJ) (*ibid.*:16). Premda je PKK nakon Öcalanova uhićenja zabranjeno djelovati u Siriji, mnogo boraca se priključilo obrambenim jedinicama Rožave. Godinu dana nakon početka građanskog rata u Siriji, YPG je stekao nadzor nad regijama Kobani, Amuda i Afrin. Nakon 2013. godine PYD je prekinuo suradnju s KCK (ponajviše zbog ideoloških razilaženja o budućnosti kurdske teritorije unutar sirijske države) i uspostavio TEV-DEM, također poznat kao *Pokret za demokratsko društvo*, osnovan s ciljem širenja ideja i načela modela demokratskog konfederalizma u praksi, odozdo prema gore (*bottom-up*). Prema Statutu TEV-DEM-a, svaka fizička i pravna osoba, organizacija, kao i politička stranka koja prihvaća načela TEV-DEM-a mogu postati njenom članicom (Barkhoda, 2016: 82). PYD, kao i druge političke stranke (iz koalicije ENKS) i udruge civilnog društva također su članice TEV-DEM-a.

YPG i YPJ su u siječnju 2014. godine uspjeli osloboditi kanton Afrin i time preuzeli glavnu ulogu u obrani protiv Islamske države (IS), koja je iskoristila priliku kaosa građanskog rata u Siriji te ubrzo osvajala kurdske gradove područjima bogatim vodom i naftom (Chemgil, Hoffman, 2016: 66). Kurdi su protiv Islamske države počeli dobivati podršku od SAD-a te bi u nekim akcijama surađivali i s FSA-om, od kojih je najznačajnije oslobođenje Kobanea, dok, sjeverno od Aleppa ta suradnja prestaje i prelazi u sukob. Također, SAD je na zahtjev YPG izveo zračne napade na mjestima koje je okupirala IS, a od listopada 2015. godine oslobađanju kurdske teritorije od IS priključile su se i ruske vojne snage (kao povod uključivanja navodi se tursko obaranje ruskog vojnog zrakoplova), čime je Rožava stekla diplomatsku i vojnu potporu (Schøtt, 2017: 16).

¹³ Barkhoda navodi dva glavna narativa o počecima Rožava revolucije. Prvi govori o osvajanju dijelova teritorije sjeverne Sirije s većinskim kurdskim stanovništvom kao dijelom revolucionarnog procesa Rožave, prema čemu su revolucionarne kurdske snage natjerale sirijsku vojsku na povlačenje iz tih regija. Drugi narativ tumači da se u srpnju 2012. godine, kako bi zaštitila glavni grad Damask, te s obzirom na odbjegle sirijske vojnike u FDA, sirijska vojska povukla iz kurdske regije, dok su kurdske snage (predvođene YPG) su iskoristile tu priliku i preuzele kontrolu nad regijama (Barkhoda, 2016: 82).

U studenome 2013. godine, PYD je jednoglasno proglasila autonomiju u tri kantona: Cizîrê na istoku, Afrîn na zapadu i Kobanê između¹⁴ (KNK, 2016: 10). *Slika 1* prikazuje teritorij kurdskih regija koji se do 2018. godine u Siriji proširio s obzirom na značajne gubitke IS.

Slika 1: Oslobođene kurdske regije (siječanj, 2018. godine)

Izvor: <https://www.economist.com/>

Uvođenjem kantonalne samouprave želi se izbjeći centralistička politika represivnog baasističkog režima te primijeniti ideja demokratskog konfederalizma u praksi. Na drugom sastanku članova *Vijeća za nadzor provođenja projekta autonomije*, 15. studenog 2013. godine, odlučeno je da će se formirati tijelo sa 60 članova iz svakog kantona kako bi se odredilo na koji način će demokratska autonomija funkcionirati u praksi. Također, odlučeno je da će poseban odbor od 19 članova iz različitih stranaka kantona izraditi: „nacrt zajedničkih projektnih planova, odbor o društvenom ugovoru te odbor za izborni sustav“ (Ayboga i dr., 2016: 199).

Nakon proglašenja autonomije kurdskih regija od sirijske vlasti, donesena je *Povelja o društvenom ugovoru* (privremeni ustav), a 17. ožujka 2016. godine 31 stranka, 200 delegata i predstavnici manjinskih skupina iz sva tri kantona oformili su Ustavotvorno vijeće za osnivanje *Demokratske Federacije sjeverne Sirije*, što je rezultiralo i završnom deklaracijom. *Društveni ugovor demokratskog federalizma sjeverne Sirije* rezultat je borbe za priznanje kurdskog naroda, za zaštitu svih manjina na području Rožave te okvir za izgradnju demokratskog društva kroz samoupravljanje. Vrijednosti koje se iznose u

¹⁴ Tijekom početnih faza Rožava revolucije, FSA je kontrolirala teritorij između Cizîrê i Kobanê, te Kobanê i Afrîn što objašnjava njihovu zasebnu organizaciju.

*Društvenom ugovoru*¹⁵ nadahnute su Öcalanovim pisanjima o demokratskom konfederalizmu te pružaju referentni okvir za društveno-politički razvoj Rožave, počevši od najmanjih sela do nad-kantonalne razine.

Prije nego što će se razmotriti sama filozofija demokratskog konfederalizma, valja napomenuti kako se ideja radikalne demokracije kroz lokalnu autonomiju prvotno željela uozbiljiti u praksi među Kurdima u Turskoj, predvođena PKK. No s obzirom na to da je stranka proglašena terorističkom organizacijom od države, njeno djelovanje je *sub rosa* što sprječava mobilizaciju šireg kurdsog stanovništva u Turskoj. Međutim, kao neku paralelu sa sirijskom PYD, valja navesti *Stranku demokratskog društva* (DTP) čiji dokument *Projekt demokratske autonomije* između ostaloga poziva na „radikalnu reformu političke i administrativne strukture Turske kako bi se osigurala demokratizacija i razvio pristup rješavanja problema koji podrazumijeva jačanje lokalne razine“ (Akkaya, Jongerden, 2013: 193). Osim spomenutih inicijativa u Turskoj, sirijska PYD i kurdski kantoni ostaju predvodnica jedne drugačije politike na prostorima Bliskog Istoka.

2. TEMELJNA NAČELA DEMOKRATSKOG KONFEDERALIZMA

2.1. Socijalna ekologija Murraya Bookchina

U kantonima Rožave, novouspostavljene škole postaju nosioc onoga što bi se moglo nazvati novim vrijednostima koje je Öcalan opisivao u ideji demokratskog konfederalizma. Öcalanova pisanja uvelike su nadahnuta Murrayem Bookchinom, političkim filozofom i aktivistom koji se zadnjih pedesetak godina svoga života bavio „emancipatornim projektima u čijem centru su ekologija i kreativni ljudski subjekt“ (White u [Jacobin](#), 2018.). Bookchin je autor dvadesetak djela iz područja povijesti, političke teorije, filozofije i urbanih studija. U svom najopsežnijem radu *Ekologija slobode* (1982.) razradio je povijesne, antropološke i društvene korijene hijerarhije i dominacije te njihove implikacije za odnos ljudi prema „prirodnom svijetu“, a rad je postao osnova za novu filozofiju socijalne ekologije¹⁶ (Bookchin, 2015: 12). Pojam hijerarhija Bookchin definira kao:

¹⁵ O *Ugovoru* još detaljnije u 4. dijelu ovog rada.

¹⁶ Socijalna ekologija zasnovana je na uvjerenju da gotovo svi ekološki problemi današnjice potječu iz društvenih problema. S obzirom na to, ekološki problemi se ne mogu razumijevati, ili rješavati, bez da se razumije postojeće društvo i neracionalnosti koje prevladavaju u njemu. Konkretnije, ekonomski, etički, kulturološki i rodni sukobi (između ostalog) leže u samoj srži ekoloških problema (osim onih uzrokovanih prirodnim katastrofama). Odnos prema ekološkoj krizi zapravo je međusobni odnos ljudi kao društvenih bića. (Bookchin, 2006: 20).

kulturne, tradicionalne i psihološke sustave pokornosti i zapovijedanja, ne samo ekonomske i političke sustave na koje se odnose pojmovi klasa i država. Sukladno tome, hijerarhija i dominacija lako mogu i dalje postojati u društvu "bez klase" ili "bez državljanstva". Pozivam se na dominaciju mladih od starih, žena od strane muškaraca, jedne etničke skupine od strane druge, od "mase" birokrata koji ispovijedaju da rade za "viši društveni interes", sela od grada, te u suptilnijem psihološkom smislu, tijela od uma, duha od instrumentalne racionalnosti i prirode od strane društva i tehnologije. (Bookchin, 1982: 4)

Bookchin vidi hijerarhiju kao isključivo ljudski fenomen koji je relativno novi u povijesti čovječanstva, a zbog činjenice da je moguće pronaći primjere ljudi koji pružaju otpor i „preispituju podrijetlo svoje hijerarhije“, moguće je i stvoriti svijet temeljen na „društvenoj jednakosti, izravnoj demokraciji i ekološkoj održivosti“ (*ibid.*: 14). Takvo što je izvedivo dugoročno samo ako bi postojalo *ekološko društvo*. Naime, Bookchin pravi razliku između *organskog društva* koje je postojalo prije pisma i hijerarhije, za što su primjer ljudske zajednice lovca i sakupljača, i *ekološkog društva* koje bi trebalo vratiti čovječanstvo u ravnotežu s prirodom, bez da se izgubi intelektualni i umjetnički napredak civilizacije. Pojam *organskog društva* označava *spontano formiranu, nenasilnu i egalitarnu zajednicu - „prirodno“ društvo u vrlo specifičnom smislu koje proizlazi iz urođenih ljudskih potreba za povezivanjem, međuzavisnosti i brigom* (*ibid.*: 5). Ta predmoderna društva temeljila su se na načelu jedinstva različitosti, što znači poštivanje svakog člana zajednice, bez obzira na spol, dob, sposobnosti i sl. - to je bio sustav bez dominacije. Također, necivilizirana *organska društva* djelovala su kao "dio prirodne ravnoteže" (primjerice šumske zajednice), to jest, kao „uistinu ekološke zajednice s aktivnim osjećajem sudjelovanja u cjelokupnom okolišu“ (*ibid.*: 50). Individualnost, u mjeri u kojoj nije ovisila o zajedničkim interesima za opstankom svih, gledana je više kao međuzavisnost, nego kao neovisnost od drugih. U organskom društvu nije postojalo nikakve hijerarhije, stoga se i biljke i životinje smatralo kao dio prirodnog svijeta, a ne kao nužna sredstva za preživljavanje putem dominacije. U takvom društvu nije postojao antagonizam između ljudi i prirode, već je individualna ljudska priroda ukorijenjena u biološkoj, a društvo u ekološkoj prirodi¹⁷ (*ibid.*: 29).

Međutim, postojala je rodna podjela rada prema kojoj bi žene brinule za djecu, a muškarci se bavili lovom i ratovanjem. No, prema Bookchinu, premda su muškarci i žene imali različite

¹⁷ Bookchin definira društvo kao institucionaliziranu zajednicu, što je specifičnost ljudske vrste (*ibid.*: 27).

uloge, nisu bili nejednaki, što se uvelike promijenilo u ekonomskoj strukturi modernog kapitalizma (*ibid.*: 74). Raspad *organskih društava* u hijerarhijska, klasna i politička društva odvijao se neravnomjerno i nelinearno, a te postupene promjene utjecale bi na sve slabiju solidarnost i jednakost među ljudima¹⁸.

U posljednjem poglavlju *Ekologije slobode* iznose se konture budućeg *ekološkog društva* kojega bi karakterizirali ideali izvornog *organskog društva* i noviji univerzalni ideali moderne. U 1960-im godinama Bookchin vidi preporod utopijskog razmišljanja, temeljen na idealu samoupravnih malih zajednica ukorijenjenih u „prirodnom svijetu“, a ne tehnologiji. Taj ideal temelji se na: osobnom osnaživanju za razliku od državne vlasti, radikalnom feminizmu za razliku od muške dominacije ili općenito dominacije, ekologiji te na zajednicama utemeljenim na udruženjima i međusobnoj pomoći (*ibid.*: 87). Idealno društvo bilo bi upravljano izravnom demokracijom, poput drevnih Atenjana, gradskih sastanaka u Novoj Engleskoj ili samoupravne pariške komune;

Konačno, moram naglasiti da je izravna demokracija u konačnici najnapredniji oblik izravne akcije. (...) Provoditi svoj suverenitet putem protesta, štrajkova, okupacije nuklearnih postrojenja - nije samo „taktika“ u zaobilaženju autoritarnih institucija. To je senzibilitet, vizija građanstva i samobitnosti koja pretpostavlja da je slobodan pojedinac sposoban upravljati društvenim poslovima na izravan, etički i racionalan način. (...) Izravno djelovanje je doslovno oblik etičkog stvaranja karaktera u najvažnijoj društvenoj ulozi koju pojedinac može obnašati: aktivnom građanstvu. (ibid.: 339)

Također, takva vizija izravne demokracije podrazumijeva da svatko ima pravo sudjelovati u odlučivanju, a ne da nužno svi sudjeluju u svakoj odluci. S obzirom na to, izvršna funkcija trebala bi biti upravljanje i koordinacija, a ne odlučivanje. Naposljetku, Bookchin zaključuje da u toj novoj viziji budućeg, *ekološkog društva*, izravna akcija mora proizaći iz izravne demokracije, što podrazumijeva odbacivanje agresije, arogancije i terorizma, a idealno društvo

¹⁸ Bookchin navodi dva moguća razloga nastanka hijerarhije iz organskih društva: početak svećeništva među plemenskim starješinama te pojava ratničke aristokracije među mladim lovcima. Plemenske starješine su izmislile ulogu šamana nadnaravnih moći koji je komunicirao s bogovima, a ako bi se pleme našlo u opasnosti, to je bilo lako protumačiti i kao ljutnju bogova na neposlušne ljude. Rano svećeništvo uključivalo je i žene i muškarce. (*ibid.*: 85).

bi imalo neautoritarni odnos prema prirodi te bi se temeljilo na održivoj poljoprivredi i obnovljivoj energiji (*ibid.*: 376).

Razvijajući teoriju socijalne ekologije, Bookchin prekida s anarhističkom tradicijom nazivajući je nihilističkom i proizvodom individualističkih i anti-društvenih stavova te razvija novu ideologiju komunalizma kao političku alternativu tržišnoj ekonomiji i moćnim centraliziranim institucijama. Najveći problemi Zapada (mjesto rođenja socijalizma) sve manje se tiču plaća i radničkih uvjeta, a sve više nuklearne energije, zagađenja, deforestacije, obrazovanja, zdravstva i sl., te se sve češće mogu vidjeti antiglobalizacijski protesti na kojima sudjeluju i bijeli i plavi ovratnici koji zapravo predstavljaju srednju klasu motiviranu zajedničkim društvenim problemima (Bookchin, 2006: 13). Stoga tradicionalne ideje ljevice poput marksizma, anarhizma i sindikalizma prema Bookchinu ne nude više rješenje za probleme društva novog stoljeća.

Marksizam pruža ekonomski uvid u razdoblje tvorničkog kapitalizma devetnaestog stoljeća, te, premda je opisao materijalne preduvjete socijalizma nije adresirao njegovu građansku, ekološku i subjektivnu sferu koja je nosioc revolucionarne društvene promjene. Anarhizam pak, prema Bookchinu predstavlja autonomiju pojedinaca koja počiva na osobnim slobodama, a ne odgovornom obliku društvene organizacije (odgovornosti za javno dobro) te je zapravo oblik ekstremnog liberalizma (*ibid.*: 91). Sindikalizam nije uspio ponuditi drukčiju strategiju za društvenu promjenu osim općeg štrajka koji se nije u konačnici pokazao učinkovitim (primjeri za to su štrajkovi u listopadu i studenome 1905. godine u Rusiji, kao i španjolski sindikalisti 1936. godine koji nisu uspjeli institucionalizirati (zemljo)radnički oblik vlade). Osim toga, radničko samoupravljanje tvornicama je ekonomski determinirano, a jedini centar demokracije postaje tvornica¹⁹. Ono u čemu ti pokreti najviše griješe jest, navodi Bookchin, nerazlikovanje politike od upravljanja državom. Politika je u ovom smislu viđena kao *aktivno sudjelovanje slobodnih građana u općinskim poslovima te u obrani njihove slobode*, dok naglašavanje nacije-države (uključujući i „državu radnika“) ne pokazuje kako istu radnici mogu u potpunosti i izravno kontrolirati, bez ovlaštene birokracije²⁰ (*ibid.*: 95). Svako

¹⁹ Dobar primjer za to je radnička kooperativa Mondragon. Vlasnici Mondragona su radnici koji sami upravljaju korporacijom. No Mondragon je zanemario druge društvene probleme, poput sudjelovanja u antifrankističkoj borbi, a osim toga potrebne su mu snažne makroekonomske strukture koje bi mogle poboljšati kooperativnu ekonomiju. Također, problem se javlja kada kooperative postoje same za sebe te je moguće da monopoliziraju neke resurse (npr. struju) koji bi zapravo trebali biti javno dobro i van tržišne logike (Colón i dr., 2017: 14).

²⁰ Bookchinovo promišljanje djelomično osporava praksa radničkog samoupravljanja u bivšoj Jugoslaviji (str. 24).

institucionalizirano udruženje koje predstavlja sustav za obnašanje javnih poslova, s ili bez države, nužno je upravljanje. Suprotno tome, svaka država, iako nužno oblik upravljanja, smatra se moći čiji je izvor klasna represija i kontrola.

Komunalizam je zapravo osuvremenjena ideologija izgrađena na temeljima navedenih tradicionalnih ideologija ljevice. Tako primjerice, od marksizma uzima dijalektiku teorije i prakse, od anarhizma uzima antidržavnost, konfederalizam te spoznaju da je hijerarhija ključan problem društva (*ibid.*: 98). Nadalje, *komunalizam je teorija ili sustav vlasti u kojemu su lokalne autonomne zajednice povezane u federaciju* (*ibid.*: 104). Grad postaje mjesto bez hijerarhija temeljenih na srodstvu, rodu ili godinama, mjesto gdje stranac može postati dio zajednice i kao građanin se uključiti u političko odlučivanje. Općina (*municipality*) stvara sferu udruženja koja se temelji na slobodnoj razmjeni ideja i proaktivne racionalne intervencije. Konkretnu političku dimenziju komunalizma Bookchin naziva slobodarski municipalizam kojemu je cilj radikalno restrukturiranje upravljačke institucije grada u narodni demokratski sustav skupština koje se temelje na četvrtima, gradovima i selima (*ibid.*:107). U ovakvim skupštinama građani bi direktnom demokracijom donosili političke odluke vezane za mjesto u kojem žive, a ako postoji problem koji nadilazi granice jedne općine, takve demokratizirane općine bi trebale biti u konfederaciji.

Komunalistički pokušaji zadobivanja moći građanstva preko gradova i općina povezanih u konfederaciju, zasigurno će naići na otpor državnih institucija. Tim više što se komunalizam dotiče i ne samo političkog života, već i onog ekonomskog, u smislu „municipaliziranja“ ekonomije:

Ono [komunalizam] nastoji integrirati sredstva proizvodnje u egzistencijalni život općina, tako da svako produktivno poduzeće podliježe ovlastima lokalne skupštine, koja odlučuje kako će funkcionirati da zadovolji interese zajednice kao cjeline. Razdvajanje između života i rada, tako prevladavajuće u modernoj kapitalističkoj ekonomiji, mora se prevladati kako ne bi želje i potrebe građana, vještine i izazovi rada u tijeku proizvodnje i uloga proizvodnje u oblikovanju misli i samoodređenja bili izgubljeni. (ibid.: 102)

Osim toga, politički život u komunalizmu podrazumijeva da radnici iz različitih zanimanja sudjeluju u narodnim vijećima zajedno, prvenstveno kao građani čija je glavna briga opći interes društva u kojemu žive, *oslobođeni svojih partikularnih identiteta* (*ibid.*: 105). Time općina poprima ulogu, ne samo stalne institucije za donošenje odluka, već i edukaciju građana,

kojom se usvaja, između ostalog, i demokratska etika, tj. po uzoru na atenski polis, moralna obveza građana prema vlastitoj zajednici. Komunalizam, za razliku od anarhizma, poziva na donošenje odluka glasovanjem većine kao jedinim načinom da veliki broj ljudi donosi političke odluke²¹. Osim toga, centar donošenja političkih odluka u komunalizmu je organiziran oko skupština u četvrtima te općinskim vijećima koji se onda povezuju u navedena konfederalna vijeća.

Ovdje valja napomenuti Bookchinovu opasku kako decentralizacija i samodostatnost same po sebi nisu nužno demokratske. Primjerice, Platonov idealni grad u republici iako je samodostatan, sastoji se od ratničke elite i elite koja vlada - filozofa (dakle, radi se o hijerarhijskoj strukturi društva). U jednom od svojih eseja, Bookchin naglašava da ni decentralizacija, lokalizam, samodostatnost, pa čak ni konfederacija, svaki od njih promatrani zasebno, ne predstavljaju jamstvo za postizanje racionalnog ekološkog društva (Bookchin, 2015: 70). Decentralizacija ne implicira ekološko društvo, a decentralizirano društvo lako može postojati unutar čvrste hijerarhijske strukture (npr. europski feudalizam). Dapače, sve od navedenog je u neko vrijeme podržavalo parohijalne zajednice, oligarhiju, čak i despotske režime (*ibid.*). Ono što je sigurno, prema Bookchinu, je da se bez institucionalnih struktura koje mogu objediniti navedene koncepte te ih međusobno kombinirati, ne možemo nadati postizanju slobodnog ekološkog društva.

Rješenje za opisano stanje nudi koncept konfederalizma. Bookchin konfederalizam definira kao nešto *iznad svih mreža upravnih vijeća čiji članovi su izabrani u demokratskim skupštinama, u raznim selima, gradovima i čak četvrtima velikih gradova* (*ibid.*: 80). Članovi konfederalnih vijeća imaju strogi mandat, može ih se opozvati te su odgovorni skupštinama koje su ih odabrale kako bi ispunili zadaću koordiniranja i administriranja politika formuliranih od samih skupština. Dakle, zadaća članova na konfederativnoj razini je isključivo administrativna i praktična, za razliku od kreiranja samih politika koje se obavlja na razini lokalnih vijeća, sela, četvrti. Takav sustav se uvelike razlikuje od onog predstavničkog u republičkom ustrojstvu *top-down* upravljanja.

Kreiranje politika je isključivo pravo narodnih skupština temeljenih na praksi participatorne demokracije. Moć tako proizlazi odozdo prema gore (*bottom-up*), umjesto s vrha

²¹ Premda se Bookchin protivi anarhističkom konceptu donošenja odluka konsenzusom, prava manjina da izraze svoje mišljenje protivljenja uvijek će biti u potpunosti zaštićene. Uskraćivanje tog prava na bilo koji način, zajednica bi odmah ispravila (*ibid.*: 110).

prema dolje. Konfederacija se mora shvatiti kao produžetak oblika participativne demokracije, a to je način na koji zajednica može očuvati svoj identitet sudjelujući u široj zajednici *ekološkog društva*. Svoj najveći značaj konfederalizam postiže kada je i sama ekonomija organizirana po načelu konfederalizma, tj. kada su lokalne farme, tvornice i ostala poduzeća u rukama lokalne zajednice (što znači da zajednica na najnižoj razini vlasti može sama upravljati ekonomskim resursima), i to umrežena s ostalim lokalnim zajednicama. Time se razbija dihotomija samodostatnosti i konkurentnog tržišnog natjecanja, a konfederativno ekološko društvo odlikuje dijeljenje, tj. distribucija među zajednicama sukladno njihovim potrebama (*ibid.*: 75). Takva konfederativna ekonomija pruža alternativu državnom vlasništvu te tržišnoj ekonomiji koja dovodi do ekološke nestabilnosti.

Općina je politička arena u kojoj izravno sudjelovanje u donošenju političkih odluka pojedinca pretvara - od privatnog bića u javno biće (Bookchin, 2015: 83). S obzirom na ovu ključnu arenu koja građanima omogućuje izravno sudjelovanje u budućnosti društva, radi se o izravnoj razini interakcija od bilo koje razine iskazane u predstavničkim oblicima upravljanja gdje je kolektivna moć doslovno preobražena u moć koju utjelovljuje jedan ili nekoliko pojedinaca. I konfederalizam i lokalni municipalizam predstavljaju jednu drukčiju politiku, zapravo su redefinicija grčkog polisa, u kojoj je upravljanje zajednicom (polisom) direktno u skupštinama ljudi koji se susreću izravno „licem u lice“ kako bi formulirali javne politike temeljene na konsenzusu i razumijevanju za opće probleme društva. Stoga je za Bookchina razina općine najautentičnija razina javnog života.

Međutim, postoji i opasnost da se neka zajednica ili četvrt okrene nedemokratskim idejama, povredi ljudskih prava i/ili ne poštuje ekološka načela, ili općenito načela, kojima je odlučeno da će se skupština voditi. U tom slučaju, navodi Bookchin, većina na lokalnoj ili regionalnoj konfederativnoj razini, ima svako pravo spriječiti takve zlouporabe (o)vlasti (*ibid.*). Time konfederacija štiti zajednički sporazum o zaštiti ljudskih prava i očuvanju ekološke cjelovitosti regije. Ta prava i načela su, dakako, prije dogovorena unutar samih gradskih skupština, sela ili četvrti, a konfederalno vijeće ih je dužno poštovati. No na koji način se to pravo sprječavanja zlouporabe ovlasti ostvaruje, Bookchin ne iznosi detaljno, već naglašava važnost stvaranja politike na lokalnoj razini, dok postojanje konfederacije zaključno opisuje kao *zajednicu svih zajednica* temeljenu na ljudskim pravima i ekološkim imperativima (*ibid.*: 86).

2.2. Öcalan o demokratskom konfederalizmu

Inspiriran iznesenim idejama o demokratskom konfederalizmu te svjestan da država ne nudi rješenje za kurdsko pitanje, ali niti za pitanje prava svih manjina u Turskoj, Abdullah Öcalan i članovi PKK mijenjaju stranačku paradigmu i napuštaju ideju o ujedinjenoj državi Kurda, te sve više izražavaju sklonost lokalnoj autonomiji stanovništva (Cemgil, 2016.: 425). U knjizi *Demokratski konfederalizam*, Öcalan iznosi oštru kritiku nacija-država te opisuje novo političko uređenje kao odgovor na kurdsko pitanje.

Nacija-država prema Öcalanu zapravo nastaje kao odgovor na pojavu novog ekonomskog sustava - kapitalizma. Kako bi se zamijenio stari feudalni poredak i ideologija koja je počivala na plemenskim strukturama i naslijeđenim pravima, buržoazija i moć kapitala predvodnici su nove nacionalne ideologije koja ujedinjuje postojeće hijerarhijske strukture društva (Öcalan, 2011: 10). Kao posljedica toga, država ne sankcionira eksploataciju, već ju potiče i olakšava. Osim toga, kao neko „lijepilo“ naroda i države uvijek je prisutna religija, te, iako su današnje moderne nacije-države većinom sekularne, još uvijek su prisutni religiozno ukotvljeni pojmovi poput: nacije, domovine, nacionalne zastave, nacionalne himne i dr., a posebice izraz „jedinstvo države i nacije“ kojim se zamjenjuje izraz jedinstva s božanskim (*ibid.*: 15). Nadalje, uz države-nacije sveprisutna je i birokracija koja omogućuje funkcioniranje sustava, osigurava temelj za proizvodnju dobara te osigurava profit za relevantne ekonomske aktere (*ibid.*) .

Pored navedenoga, da bi se država-nacija uopće mogla formirati, ona mora homogenizirati stanovništvo. To znači da teži stvaranju jedne nacionalne kulture, jednog nacionalnog identiteta i ujedinjenosti u religioznoj zajednici. Takva državotvorna praksa nužno vodi do nasilja nad ljudima: *Povijest posljednja dva stoljeća puna je primjera koji prikazuju nasilne pokušaje stvaranja nacije koji odgovaraju zamišljenoj stvarnosti prave države-nacije* (*ibid.*: 13). Naposljetku, bez obzira na način koji se predstavlja, država ne služi interesima običnih ljudi, već kapitalističkom procesu eksploatacije²².

²² Međutim, za Öcalana, pravi ideološki neprijatelj nije ni turski nacionalizam, ni islamizam, pa čak ni liberalni kapitalizam, već ono što on naziva „jakobizam“, tj. moć „buržoazije protiv teokratske tradicije koja je ostavila svoj trag na 5000 godina civilizacije“ (Leezenberg, 2016: 677). Pojam jakobizam za Öcalana podrazumijeva „buržusko upravljanje državom (nacijom)“, a takva definicija pojma zahvaća, pored turskih kemalista i liberale, ali

Uz prethodno iznesena razmišljanja o državi-naciji, Öcalan zaključuje da postoje četiri ideološka temelja za postojanje iste, a to su: nacionalizam, pozitivistička znanost, seksizam i religioznost (*ibid.*: 17). Dok pozitivistička znanost pogoduje nacionalističkoj ideologiji, racionaliziranom birokratskom državom, ali i laicitetu koji je poprimio oblik nove religije, žena je u državi-naciji postala seksualni objekt i roba u društveno ukorijenjenom seksizmu. Represija cjelokupnog društva nije zamisliva bez represije žena, ni bez postojanja ženskog ropstva, a kapitalizam i država-nacija zapravo su glavni promotori muške dominacije. Žena je postala izvor jeftinog rada te se kao njene najveće vrijednosti naglašavaju „proizvodnja“ potomaka i „osiguravanje reprodukcije muškaraca“. Što se religioznosti tiče, ona nema više tako jaku ulogu u državi-naciji, no još uvijek je prisutna njena moć u promociji nacionalizma, a u nekim slučajevima i zamjenjuje njegovu ulogu. Primjeri za to su sunitska Turska i šijitski Iran (*ibid.*).

S obzirom na ovako opisane temelje ideologije nacije-države, Öcalan rješenje kurdskog pitanja ne vidi u jedinstvenoj državi Kurdistan. Kurdi se desetljećima bore protiv državne represije, stoga nema smisla mijenjati „stare lance novima“ (*ibid.*: 20). Budući da koncept države-nacije koji služi isključivo interesima vladajućih i buržoazije, ne služi interesima obične većine, a manjine poput Kurda potpuno su isključene od bilo kakvog sudjelovanja u političkoj moći. Jedino rješenje kurdskog pitanja može se naći u pristupu koji bi oslabio kapitalistički represivni aparat, a ojačao demokratske prakse na prostoru turbulentnog Bliskog Istoka. Takav jedan novi demokratski zaokret, Öcalan naziva, po uzoru na Bookchina, demokratskim konfederalizmom.

Taj drukčiji sustav političkog uređenja prvenstveno je multikulturalan, antimonopolistički te usmjereni na stvaranje konsenzusa u društvu čiji je temelji naglasak na ekologiji i feminizmu (*ibid.*: 21). U demokratskom konfederalizmu ekonomija povećava resurse društva koje je po svojoj prirodi heterogeno i politički aktivno kroz samoupravljačka lokalna vijeća na federalnoj razini, a iz kojih se po potrebi stvara i konfederativna razina. Ključno je to da su sve razine u konfederalnoj strukturi upravljanja slobodne sudjelovati u kreiranju politike, dok se političke odluke donose na najmanjoj, lokalnoj razini. Također, za društvo je važno da postoji neki mehanizam samoobrane, no to ne bi trebalo biti ograničeno na vojnu dimenziju kao što je to u državi-naciji, već se samoobrana treba odnositi na zaštitu slobodne volje (iskazane kroz

i boljševike koji su se „u prividnom neznanju rane sovjetske nacionalne politike konstituirali kao nacionalna država (*ibid.*).

društveni konfederalizam) od unutarnjih i vanjskih intervencija (*ibid.*:25).

Kolektivno rješavanje društvenih pitanja zahtjeva razumijevanje, poštivanje mišljenja i demokratskih načina odlučivanja, što je u suprotnosti razumijevanju vodstva u kapitalističkoj modernoj državi gdje su proizvoljne birokratske odluke nacionalnog karaktera dijametralno suprotne od demokratsko-konfederacijskog vodstva. Öcalan naglašava kako u demokratskom konfederalizmu nema potrebe za hegemonijskim praksama. Pritom, valja uzeti u obzir Öcalanovo shvaćanje pojma hegemonija kao isključivo „dominacije državno-birokratskih struktura u smislu služenja kapitalističkoj ekonomiji“²³ (Ocalan, 2011: 30). Prema tome, institucije u demokratskom konfederalizmu ne traže ideološku legitimnost, pa stoga ni ne teže hegemoniji.

Iako se praksa demokratskog konfederalizma razlikuje u stvaranju politika od nacija-država, one mogu supostojati, dokle god se nacija-država ne upliće u samoupravne prakse. Dakle, država nije nužno smatrana neprijateljem, ali se njene ideološke strukture uvelike razlikuju od demokratskih napora civilnog društva. Država će biti prevladana kada demokratski konfederalizam dokaže svoje sposobnosti rješavanja problema društvenih pitanja (*ibid.*: 32). To ne znači, međutim, da ugroza od strane država-nacija mora biti permanentno stanje ili se uopće podrazumijevati. Demokratske konfederacije, kako je već navedeno, imat će samoobrambene snage, a konfederacije neće biti ograničene ocrtanim teritorijalnim granicama država-nacija. U toj drukčijoj viziji političke strukture Öcalan zaključuje o budućnosti kurdskog pitanja:

*(...) Cilj [demokratskog konfederalizma] je ostvariti pravo na samoobranu naroda promicanjem demokracije u svim dijelovima Kurdistanu bez propitivanja postojećih političkih granica. Cilj nije osnivanje kurdske nacionalne države. Pokret želi uspostaviti federalne strukture u Iranu, Turskoj, Siriji i Iraku, koje bi bile otvorene za sve Kurde te istodobno formirale krovnu konfederaciju za sva četiri dijela Kurdistanu (*ibid.*: 34).*

Öcalan vjeruje kako upravo Kurdi imaju najviše šanse za ostvarenje ovog demokratskog projekta, posebice jer u heterogenom i rasprostranjenom kurdskom društvu patrijarhalne strukture nisu toliko dominantne, što olakšava izgradnju takvog demokratskog sustava koji će se temeljiti na ženskoj emancipaciji i jednakosti. Povezivanje ljudi u vijeća, četvrti, gradove i

²³ Šire shvaćanje pojma hegemonije razvio je marksistički filozof Antonio Gramsci u *Zatvorskim bilježnicama*.

regije te stvaranje aktivnog građanstva, prema Öcalanu, zaista može pružiti realnu alternativu centraliziranoj naciji-državi, ali i predstavničkoj demokraciji svojstvenoj većini država.

Osim ovog teorijskog doprinosa, Öcalanova pisanja, uvelike inspirirana Bookchinovom socijalnom ekologijom, važna su za konkretnu političku situaciju bliskoistočnih država te posebice za rješenje problema demokratizacije i etničkih sukoba. Važnost Öcalanovih „zatvorskih spisa“ povećala se nakon uspostave *de facto* autonomne regije Rožave, koja je teoriju demokratskog konfederalizma utemeljila u praksi kroz komunalističku strukturu. U Rožavi je uspostavljen sustav privremene administracije - demokratske autonomije temeljene na kantonima, koji bi u konačnici izgradio društvenu strukturu po modelu demokratskog konfederalizma.

3. DEMOKRATSKI KONFEDERALIZAM U ROŽAVI

Povelja društvenog ugovora donesena 29. siječnja 2014. godine, predstavlja privremeni ustav autonomnih regija Rožave²⁴. Premda je dokument postavljen više kao nacrt oko kojega će se raspravljati i koji će se revidirati, kao temeljne vrijednosti u preambuli iznose se *pravednost, sloboda i demokracija* u skladu s načelima ekološke ravnoteže, jednakosti bez diskriminacije te samoodređenja naroda ([Povelja društvenog ugovora](#)). U *Povelji*, kao prvom službenom dokumentu Rožave, navode se tri kantona demokratske autonomije, Cizîrê, Afrîn i Kobanê s Kamişlom kao centrom demokratskog samoupravljanja za kanton Cizîrê²⁵. Osim administrativne podjele te navođenja osnovnih građanskih sloboda i prava, zemlja i javna imovina na području demokratske autonomije pripadaju građanima, a zakonom se donosi na koji način će ih se koristiti (čl. 40.). U Rožavi su zgrade, zemljišta i infrastruktura koja je prije pripadala državi, u kontroli gradskih vijeća koja su usvojila „vlasništvo prema korištenju“ koje daje ljudima pravo na korištenje zgrada, zemljišta i infrastrukture, ali ne i pravo na prodaju i kupnju na tržištu ili pretvaranje istih u privatna poduzeća.

U *Povelji* se također navode funkcije i nadležnosti zakonodavnog, izvršnog i sudbenog vijeća, ali i jedinica lokalne uprave. Dok su zadaće svih vijeća jednake kao u ostalim ustavima

²⁴ Da se radi o društveno, etnički i religijski različitom društvu govori činjenica da je *Povelja*, kao i kasnije ustav donesen od strane Kurda, Arapa, Asiraca, Turkmene, Čečena na području sjevernosirijskih autonomnih kantona. S obzirom na to, službeni jezici su kurdski, sirijski i asirski ([Povelja društvenog ugovora](#)).

²⁵ Premda su aerodrom i manji dijelovi grada pod kontrolom sirijskih vlasti.

demokratskih država²⁶, izvršnu vlast čine izvršno vijeće sačinjeno od delegata (ne predstavnika) zajedno s upraviteljem regije²⁷, a jedinice lokalne uprave organizirane su po principu decentralizacije moći (čl. 62.). Rodnu ravnopravnost osigurava članak 87. koji nalaže da udio zastupljenosti oba spola u svim institucijama i upravnim tijelima mora iznositi najmanje 40 %. Također, zajamčeno je pravo na "slobodno i obvezno osnovno i srednje obrazovanje, rad, socijalnu sigurnost, zdravlje, adekvatno stambeno zbrinjavanje" (čl. 30.), kao i mirni prosvjed i štrajk (članak 34.). Sama *Povelja* ne iskazuje neke posebne revolucionarne ideje, ali ono što je vrlo značajno jest činjenica da je donesena od strane 50 stranaka i organizacija unutar jedne autoritarne države te je sastavljena tako da ju svi mogu prihvatiti. Također, važno je naznačiti suglasnost svih aktera u odbijanju koncepta centraliziranog režima nacije-države te zastupanje rodne ravnopravnosti, demokratskih, ekoloških i socijalnih prava.

Konačno, u ožujku 2016. godine 31 stranka, 200 delegata i predstavnici manjinskih skupina iz sva tri kantona donijeli su deklaraciju o federalnom sustavu sjeverne Sirije, poznatom još i kao *Društveni ugovor demokratskog federalizma sjeverne Sirije*. U *Društvenom ugovoru* je naglašeno da se Federacija smatra dijelom Sirije, te se time ograđuje od separatističkih težnji. Öcalanov politički *modus vivendi* upravo naglašava ovakav tip supostojanja umjesto formiranja novog opresivnog centralističkog sustava. Sva tri kantona dio su Federacije, a zajednice oslobođenih područja mogu se odlučiti za pridruživanje istima ili mogu odlučiti postati dio sve većeg demokratskog pokreta Sirije, bez ulaska u Federaciju²⁸. *Društvenim ugovorom* je potvrđena prijašnje donesena *Povelja društvenog ugovora*.

²⁶ Zakonodavno vijeće, čiji članovi se biraju na mandat od 4 godine kao glavnu zadaću ima usvojiti zakone i predložene propise lokalnih odbora i vijeća i organizacija, kontrolu upravnih i izvršnih tijela, ratificiranje međunarodnih ugovora, imenovanje članova Vrhovnog ustavnog suda, usvajanje općeg proračuna, kao i urediti područja demokratske autonomije i odnos između njih i centra zakonom (čl. 53).

²⁷ Upravitelj regije za kandidaturu mora imati najmanje 35 godina, sirijsko državljanstvo, a bira ga zakonodavno vijeće s 50 + 1 glas, na mandat od 4 godine. Dužnosti su mu: imenovanje predsjednika izvršnog vijeća, potvrđivanje zakona zakonodavnog vijeća, davanje odlikovanja i pomilovanja (čl. 54.). Izvršno vijeće se također bira na mandat od 4 godine, a imenuje ga predsjednik zakonodavnog vijeća (*ibid.*). Što se sudbenog vijeća tiče, osigurana je 40% zastupljenost žena (kao i u svim institucijama Rožave), a sve presude i sudske odluke donose se u ime naroda (čl. 68.). Vrhovni ustavni sud se sastoji od 7 članova, predsjednika imenuje zakonodavno vijeće na obnovljiv mandat od 4 godine, a funkcije su mu: interpretacija ustavnih načela, procjena ustavnosti zakona, suđenje članovima vijeća svih grana vlasti (čl. 77. i 78.).

²⁸ *Deklaracija* nije prihvaćena od strane sirijske vlade ni Turske, dok ju je Rusija pozdravila.

Ovakav način samoupravljanja, iako višeslojan i bez obzira na donesene službene dokumente, zapravo je uvelike inspiriran Bookchinovim i Öcalanovim pisanjima o demokratskom konfederalizmu i participativnoj demokraciji na najnižoj razini. U povezivanju ove „dualne strukture“ (komuna, kvartovskih i gradskih vijeća te formalne strukture opisane kroz *Povelju* i *Ugovor*), veliku ulogu ima spomenuti TEV-DEM kojega čini 6 stranaka. Zajedno s 56 vijeća, nevladinim organizacijama i političkim strankama, TEV-DEM stvara dijalog i inicijativu za osnivanje novih vijeća te se zalaže za pozitivnu diskriminaciju u sudjelovanju žena i etničkih manjina u zakonodavnom vijeću.

Istodobno s *Poveljom* i deklaracijom demokratske autonomije Rožave, svaki je kanton formirao prijelaznu administraciju pod nazivom demokratska-autonomna uprava (DAA), uspostavljenu od strane TEV-DEM-a. Svaka DAA ima zakonodavno vijeće, čiji sastav se bira na četiri godine (Ayboga i dr., 2016: 205). Zakonodavno vijeće odabire članove izvršnog vijeća (vlast na regionalnoj razini), a ta tijela, zajedno s Vrhovnim ustavnim sudom čine upravljačku strukturu kantona. Unutar DAA, izvršna vijeća su političkim strankama dodijelila ministarska mjesta, tako da barem svakoj stranci pripada nadležnost jednog ministarstva, kako bi se osigurala aktivna participacija za sve aktere. Također, stvorena su i neka nova ministarstva²⁹ (*ibid.*: 206). Ovakva privremena i višeslojna struktura upravljanja omogućuje odlučivanje od najniže razine, tj. počevši od komuna (Knapp, Jongerden, 2014: 97).

Sustav komuna predstavlja važan dio procesa samoupravljanja u sustavu demokratske autonomije. Komune se formiraju u ulicama, selima i susjedstvu te šalju svoje delegate u konfederacijsko vijeće na razini četvrti (*Mala Gel*), sljedeća razina je gradsko vijeće, a najveća (ili bolje rečeno, najdisperzivnija) je kantonalna razina (*ibid.*). Tako je, primjerice kanton Cizîrê u 2014. godini imao 1500 komuna (koje se pak sastoje od više kućanstva) (*ibid.*). Također, nitko nije obavezan biti dio komune, ali ima pravo koristiti njene usluge, politička participacija nije obavezna (što je i značajka radikalno demokratskih praksi). U gradskom vijeću odluke se donose kombinacijom konsenzusa i glasovanja, dok delegati gradskog vijeća donose odluke konsenzusom (*ibid.*: 99). Aktivnosti u komuni nadilaze isključivo donošenje odluka i glasovanje, već je u njima naglasak na interakciji članova, rješavanju tekućih problema i njihovoj uključenosti u kulturne i društvene aktivnosti zajednice u kojoj žive.

S obzirom na *Povelju* i naknadnu donesen *Ugovor*, sve razine upravljanja, uključujući i najmanju razinu komuna, donose odluke tek kada je prisutno 40% žena i muškaraca u

²⁹ Tako kanton Cizîrê ima 22 ministarstva, najviše ministarstva je iz MGRK, a najmanje PYD.

pojedinom političkom tijelu. Tako, primjerice grad *Gire Sipî* ima kurdsku gradonačelnicu i arapskog gradonačelnika (*ibid.*). Osim narodnog parlamenta (*Mala Gel*), komuna se sastoji od ženskog vijeća (*Mala Jinan*), ali i puno ostalih odbora³⁰. *Knapp* i *Jongerden* navode primjer rješavanja problema onečišćenja uzrokovanog generatorima koje je tada u gradu posjedovalo svako kućanstvo. Vijeće na razini četvrti okupilo je nevladine organizacije te zajedno s donacijama stanovnika kupilo generator za 230 kućanstva koji ih opskrbljuje strujom 10 sati na dan i smanjuje onečišćenje (*Knapp, Jongerden, 2014: 102*). Ovaj primjer pokazuje kako se po potrebi više komuna sastalo u kvartovsko vijeće da bi riješilo tekući problem. Kako bi razine lokalne autonomije bile povezane, mjesečni izvještaji iz kvartovskog vijeća šalju se gradskom vijeću.

Kantoni Rožave funkcioniraju na decentralizirani način s administrativnom autonomijom. Svaki kanton ima svoju vladu, parlament, sudove, zakone i općine na način kompatibilan s *Društvenim ugovorom demokratskog federalizma sjeverne Sirije*. Tako, primjerice, u kantonu Cizîrê, grad Kamišlo ima šest četvrti, svaki ima 18 općina, a svaka komuna se sastoji od 300 domaćinstava (*ibid: 106*). Sve razine upravljaju različitim odborima koji se formiraju prema potrebi stanovnika. U pozadini svih razina vlasti leži TEV-DEM, čija je funkcija svedena na koordinaciju između kantona.

Slika 2 pokazuje pojednostavljenu strukturu razina samoupravnih jedinica vlasti u Rožavi. Osnovu čine komune koje se sastoje od sela ili 30 do 400 kućanstava, veću razinu čine narodna vijeća gradskih četvrti ili sela koja se sastoje od članova koordinacijskih odbora od 7 do 30 komuna. Treću razinu čine okružna narodna vijeća koja pokrivaju područje cijeloga grada i okolice, a sastoje se od članova koordinacijskog odbora gradskih četvrti/sela te predstavnika nevladinih organizacija koje su dio TEV-DEM-a. Naposljetku, na kantonalnoj razini su narodna vijeća Zapadnog Kurdistana čiji sastav čine svi predstavnici okružnih vijeća i organizacije iz TEV-DEM-a. Komune i narodna vijeća organizirani su u odbore, a na svakoj razini postoji zasebno žensko vijeće. Usporedno s tim, formirane su institucije sukladno s *Ugovorom*. Na svakoj razini postoje posebna ženska vijeća. Osim toga, članovi MGRK iz svakog od kantona zauzimaju 40% mjesta u zakonodavnom vijeću (*Ayboga i dr., 2016: 430*).

³⁰ Ti odbori se stvaraju kao odgovor na neki društveni problem. Primjerice, odbor za ekonomiju stvara kooperativu pod kontrolom zajednice, odbor za obrazovanje organizira seminare itd.

Slika 2: Politička struktura Demokratske Federacije sjeverne Sirije

KOMUNA 30 - 400 kućanstva	ODBORI (MINISTARSTVA)	DEMOKRATSKA AUTONOMNA UPRAVA
NARODNO VIJEĆE GRADSKJE ČETVRTI/SELA 7 - 30 komuna		ZAKONODAVNA SKUPŠTINA
OKRUŽNO NARODNO VIJEĆE		IZVRŠNO VIJEĆE SUDBENO VIJEĆE
NARODNO VIJEĆE ZAPADNOG KURDISTANA (MGRK)		VISOKO IZBORNO POVJERENSTVO VRHOVNI USTAVNI SUD OPĆINSKA/REGIONALNA VIJEĆA

Izvor: autorica prema Ayboga i dr. (2016) i [Povelji društvenog ugovora](#) (2014)

Po uzoru na Bookchinova pisanja o demokraciji u ekonomiji, zajedno u proizvodnom procesu sudjeluju paralelne strukture, od privatnih tvrtki, do radničkih kooperativa i skupština. Privatni kapital služi i stvara se na razini komune i/ ili u kooperativama, baš kao što i nacionalna država postoji simultano s lokalnom autonomijom stanovništva (Cemgil, Hoffman, 2016: 67). Zanimljivo je da u Rožavi 30 % profita iz poljoprivrednog sektora iz kooperativa odlazi u skupštine za održavanje javnih dobara, a 70 % ostaje u kooperativama koje se često sastoje od obitelji palih boraca (Flach u *ibid.*). Prve kooperative nastale su 2013. godine u Cizire, s ciljem diversifikacije agrikulture, dok su se neke usmjerile prema tekstilnoj industriji, pekarama i sl. (Ayboga i dr., 2016: 332). Dakle, u Rožavi se ekonomija temelji na lokalnoj decentraliziranoj proizvodnji. Komune spojene u ekonomske odbore izabiru vodstvo kooperativa (*ibid.*: 339). Ono što se naglašava jest povezanost kooperativa s vijećima kako bi se uvažile potrebe društva koje određuju građani kroz sustav vijeća.

Osim radničkog kooperativa Mondragona (čiji primjer bi Bookchin zasigurno promatrao kao fenomen „zatvaranja demokracije u tvornice“), kao primjer povezanosti ekonomije i demokracije u praksi valja spomenuti sustav radničkog samoupravljanja u Jugoslaviji uveden 1953. godine. Svakim industrijskim poduzećem upravljalo je radničko vijeće čije članove su birali svi radnici poduzeća (Pateman, 1970: 89). Komune bi imale značajnu lokalnu autonomiju, a ono što je slično sa sustavom u Rožavi je njihova poveznica s poduzećima u smislu

davanja *policy* preporuka. Osim toga, radnička vijeća su imala ulogu obrazovanja radnika kako bi mogli sudjelovati u upravljanju (*ibid.*: 93).

3.1. Žene kao ključni akteri revolucije

Kurdskim ženama i djevojkama nije bilo dozvoljeno učiti o trgovini ili postati ekonomski neovisnima. Najviše poslova koncentriralo se u arapskim gradovima na sjeveru Sirije, što je dodatno otežavalo žensku emancipiranost. Za Bliski Istok nerijetki su brakovi mladih žena i starijih muškaraca, dok bi se glavna uloga žene svodila na onu supruge i/ili majke. Čak bi i djevojke koje su završile fakultetsko obrazovanje ekonomski ovisile o svojim muževima ili očevima (Ayboga i dr., 2016: 130). Također, žene su česta žrtva obiteljskog nasilja, a u bliskoistočnom društvu uvriježeno je da silovane žene često budu odbačene od vlastite obitelji ili čak ubijene zbog „oduzete časti“ (*ibid.*).

Öcalan i PKK (posebice u vrijeme dobrih odnosa sirijskih vlasti i stranke) uvelike su pridonijeli ženskoj emancipaciji na području Rožave. Kurdski ženski pokret zagovara oslobođenje žena te ukidanje patrijarhalnih struktura društva. Od 2004. godine kurdske žene u sjevernoj Siriji počele su se organizirati i educirati, a osnivane su i ženske komune. Prema Öcalanu i PKK, upravo je ženska emancipacija ključna u rušenju patrijarhalnog sustava dominacije koji opravdava eksploataciju prirode i društva. Rožava revoluciju poduprle su mnoge žene u regiji koje bi se od početka revolucije okupljale i počele sudjelovati u stvaranju novih politika. *Kongres slobodnih žena* je krovna organizacija koja okuplja žene na području triju kantona, a članice čine sve žene koje sudjeluju u strukturi TEV-DEM-a ili u društvenoj, političkoj ili obrambenoj dimenziji života u Rožavi. *Kongres slobodnih žena* djeluje i kroz već spomenute komune, često i kako bi žene educirale sebe i druge o nužnosti sudjelovanja žena u politici. Kao primjer političkog pritiska žena navode se zakoni koje je usvojio vrhovni ustavni odbor, a kojima su zabranjeni dječji, kao i prisilni brakovi te poligamija (*ibid.*: 136). Također, osnovani su tzv. odbori za mir u kojima se rješavaju problemi obiteljskog nasilja, a osnivanje ženskih komuna se populariziralo, čak i u arapskim četvrtima.

Kurdske aktivistkinje također su počele objavljivati ženske časopise (*Jujin, Roza, Jin u Jiyan i Ozgur Kadin*), kao način razlikovanja kurdske ženske organizacije od turskog feminističkog ženskog pokreta, ali i kritike muške dominacije u kurdsom pokretu (Al-Ali, Tas, 2018: 14). Takav način za ženskom emancipacijom rezultirao je i dualnim vodstvom u svim institucijama Rožave. Važno je naglasiti da žene sudjeluju na svim razinama vlasti sa 40% zastupljenosti, a što se djelatnosti tiče, najviše žena zastupljeno je u području obrazovanja, dok je

nekolicina njih u poljoprivrednom sektoru³¹. U gradovima i selima Rožave osnovani su ženski edukacijsko-istraživački centri u kojima se mogu učiti jezici, prva pomoć, osnove računala, šivanje ili tečajevi po dogovoru, dok navedeni *Kongres slobodnih žena* gradi akademije s ciljem ideološkog osnaživanja žena.

U tu svrhu osmišljena je i znanost o ženama - žinologija, koja tumači da su znanje i znanost odvojeni od društva u kojem nastaju te kontrolirani od dominantnih grupa uzeti kao osnova njihove moći (Habib, 2018.). Stoga je cilj žinologije pružiti ženama i cjelokupnom društvu pristup te povezivanje znanosti i društva, svojevrsnu komunikaciju teorije i prakse. Žinologija također pokušava naglasiti ulogu žena kroz povijest, ali i dodatno educirati društvo u ideološkoj borbi s najgorim neprijateljem žena u regiji - Islamskom državom. IS je postao simbol za najekstremniju verziju nasilja nad ženama u svijetu, a zadaća žena u Rožavi leži upravo u njihovoj organizaciji i obrani od islamističkog femicida³².

3.2. Obrazovanje kao uvjet demokratskog društva

Kurdski pokret za obrazovanje potječe još od Öcalanovog boravka u Siriji koji je tada predlagao obavezno učenje kurdskog jezika u privatnosti domova (država je sve do oslobođenja regija 2011. godine zabranjivala učenje kurdskog jezika). Kurdski jezik se počeo učiti u svim kantonima, premda je arapski jezik ostao također jedan od službenih jezika kantona. Prije Rožava revolucije, učenici su u školama bili prisiljeni sudjelovati u marševima organiziranim u čast Assadovom režimu, no nakon oslobođenja regija, ta praksa je u kantonima napuštena. Tome u prilog je osnovana *Akademija za kurdski jezik*.

Veliku ulogu u obrazovanju stanovništva Rožave i implementaciji demokratsko konfederalnih ideja ima navedeni TEV-DEM. Stanovništvo Rožave se kroz lokalnu autonomiju na komunalnoj razini uključuje u raspravu i donošenje zajedničkih odluka, čime se ujedno i uči razumijevanju drugih članova. Predstavnici PYD-a također su uključeni u reformu lokalnog obrazovanja. U ozbiljnom nastojanju da se ukloni šteta koju je sirijski baasistički režim s desetljećima politike arabizacije činio, otvorene su brojne kurdske škole. Međutim, u regijama s većinskim kršćanskim stanovništvom, arapski je ostao glavni jezik nastave i upravljanja. Značajna iznimka su centri u kojima se trenira PYD kadar.

³¹ Radi se o podacima za kanton Afrin za 2013. godinu (*ibid.*: 140).

³² IS strogo zabranjuje izlazak žena iz domova bez muške pratnje, odlazak na tržnicu ili općenito nenošenje nikaba. Također, ako su u obitelji dvije kćeri, jedna mora „služiti“ IS, a ako žena živi više od tri mjeseca bez muža, obaveza je da se uda za muškarca kojega odaberu vojnici IS (Ayboga i dr., 2016: 156).

Većina zajednica i skupština u Rožavi čini platformu za učenje i vježbanje. Na primjer, u općinama, članovi se bave predlaganjem, raspravljanjem i donošenjem kolektivnih odluka, a kroz vijeća uče razmišljati o svojim vlastitim idejama. Također, kroz sudjelovanje u provedbi odluka u njihovim lokalnim zajednicama, oni doživljavaju neposredne ishode i rezultate odluka o njihovom osobnom životu. U međuvremenu, neki stručnjaci iz TEV-DEM-a daju članovima općine teoretsku i praktičnu obuku koja im je potrebna za obavljanje više tehničkih zadataka (Ayboga i dr., 2016: 284).

4. RASPRAVA: IZAZOVI DIREKTNE DEMOKRACIJE ROŽAVE

Projekt demokratskog konfederalizma kako se opisuje u teorijskim razmatranjima u ovom radu, u praksi je uvijek kompleksniji sklop mogućnosti lokalnog stanovništva i snažnih političkih aktera poput PYD, TEV-DEM-a i DAA. U ovom dijelu rada iznose se tri glavna problema radikalne demokracije u autonomnim kantonima Rožave: autoritarnost PYD, Öcalanov kult ličnosti te ekonomska (ne)održivost.

1) Autoritarnost PYD

Iako je sustav vrijednosti koji PYD iznosi u svojim načelima suprotan autoritarizmu sirijskog režima, Khalaf navodi kako je u praksi sama stranka postala dominantni politički akter koji monopolizira moć (Khalaf, 2016: 11). PYD je stekla legitimnost braneći teritorij Rožave od IS, no u nekim područjima u kojima je arapska većina, smatrana je opresorom. Prema izvještaju *Amnesty Internationala* iz 2015. godine, obrambene jedinice PYD i *Asayish* (kudska policija) odgovorne su za prisilna premještanja, rušenje domova, konfisciranje i uništavanje imovine pod opravdanjem arapske suradnje s IS (*ibid.*). Osim toga, u područjima s arapskom manjinom, PYD nije stekla dovoljnu legitimnost preko svojih institucija, prvenstveno TEV-DEM-a i obrambenih jedinica. Stranke u opoziciji smatraju da je uzrok tome turski embargo koji uvelike utječe na trgovinu naftom, najvažnijim resursom sjevernosirijskog područja. Također, Khalaf navodi da je PYD nametnula poreze na lokalne i međunarodne organizacije civilnog društva. Uz to, problem plaćanja poreza javlja se i s obzirom na to da postoje neke područja Rožave u kojima vlasnici malih trgovina plaćaju dvostruki porez - i sirijskom režimu i PYD (*ibid.*: 17).

2) Öcalanov kult ličnosti

S obzirom na veliki naglasak Öcalanovih teorijskih promišljanja, Barkhoda tvrdi kako postoji opasnost od nekritičkog usvajanja ideja, tj. teško je razlučiti temelji li se društvo na usvojenim demokratskim vrijednostima ili samo „slijedi naredbe vođe“ (Barkhoda, 2016: 86). Za

postojanje demokratskog društva kakvog opisuju Bookchin i Öcalan, važno je stvoriti participativnu političku kulturu, „usaditi“ temelje rodne jednakosti i ravnopravnosti kroz sudjelovanje svih u složenoj strukturi kantonalnog upravljanja. Premda postoji veliki entuzijazam mladih ljudi Rožave, posebice u obrambenim muško-ženskim jedinicama, za izgradnju održivog, odgovornog i *ekološkog društva* zasigurno je potrebno vremena kako za deliberativne prakse, tako i za promišljanje o budućnosti poslijeratne Rožave.

3) *Ekonomska (ne)održivost*

Privatni zemljoposjednici i vlasnici naftnih rafinerija integrirani su u sadašnju ratnu ekonomiju. Ipak, ostaje pitanje o potencijalnoj poslijeratnoj kolektivizaciji. Stoga, takav model suradnje stavlja privatnu imovinu u komunalnu upotrebu, okuplja demokratsku samoupravu u demokratskim skupštinama s vlasnicima tvrtki i članovima relevantnih povjerenstava. S obzirom na ratne uvjete, proizvodnja je usmjerena na lokalno stanovništvo (i zahtjeve vijeća) te nije orijentirana na izvoz i svjetsko tržište (Cemgil, 2016: 422). Problem *de facto* embarga sprječava opskrbu i distribuciju nafte, premda radničke kooperative za proizvodnju dizela (koji se također smatra javnim dobrom) olakšavaju opskrbu stanovništva grijanjem, transportom, strujom, ali i služi kao pomoć obrambenim jedinicama.

Usprkos postojećim nedostacima demokratskog konfederalizma Rožave, valja i naglasiti važnost revolucije sirijskih Kurda te ključnih događaja opisanih u prvom dijelu ovog rada koji su pripremili uvjete za razmišljanje o drukčijem obliku političke participacije. U djelu *O nasilju*, Hannah Arendt tvrdi da svaki politički sustav zahtjeva podršku od javnosti, što znači da ne može postojati diktatura bez poslušnih subjekata, no od trenutka kada ljudi prestanu davati podršku režimu, iako pod cijenu nasilja, sredstva prisile nisu više od koristi (Arendt u Colón i dr., 2017: 5). Time se želi naglasiti transformativna moć organiziranih ljudi. Sirijski Kurdi predvođeni PYD i obrambenim jedinicama, iskoristili su priliku u dugogodišnjem građanskom ratu kako bi se ne samo teritorijalno obranili, već, ponukani teorijama svjesnih opasnosti centralističke nacije-države, izgradili novi politički sustav, koji bi dominaciju i patrijarhalne strukture društva zamijenio lokalnom autonomijom, direktnom demokracijom vođenom ekološkim načelima i sudjelovanjem svih građana u stvarima koje se tiču njihovih života. Rožava, kao i radnička vijeća revolucionarne Rusije, pariška komuna, argentinsko zauzimanje tvornica te katalonska anarhistička revolucija pružaju primjer jedne participativne politike koja polazi od najmanje politički organizirane zajednice (Colón i dr., 2017: 11).

Značajno im je to da su nastale iz revolucije kojoj je prethodila politička i ekonomska kriza te predznanje jednog dijela stanovništva (u slučaju Rožave moglo bi se reći da je predvodnik revolucionarnih ideja stranka PYD i naknadno stvorene organizacije koje okupljaju i educiraju stanovništvo). Razlika revolucije u Rožavi s dosadašnjima je zasigurno u pristupu prema emancipaciji žena. Naime, prema Asyi Abdullah, čelnici PYD-a, Rožava je pokazatelj da se može učiti na greškama prijašnjih revolucija te integrirati ženska prava kao društvenu normu, kroz institucije te formalno obrazovanje, umjesto „čekanja da revolucija bude uspješna“ (Al- Ali, Tas, 2018: 11). Prema Öcalanu, revolucije nema bez ukidanja dominacije, a posebice patrijarhalnih struktura, stoga emancipacija žena postaje intrinzična vrijednost novog društva.

5. ZAKLJUČAK

U radu se opisuje na koji način je ideja demokratskog konfederalizma primijenjena u praksi u Demokratskoj Federaciji Sjeverne Sirije (Rožavi), koju čine tri *de facto* autonomne regije unutar teritorija sirijske države. Rožavu većinski nastanjuju Kurdi, narod bez vlastite države nad kojim se kroz povijest vršila represija od strane sirijskih državnih vlasti. Autoritarni baasistički režim na čelu s Assadom smatra Kurde turskim useljenicima i ne podržava samoproglašenu autonomiju Rožave, kao ni decentralizirani način samoupravljanja opisan u *Povelji i Društvenom ugovoru*. Navedeni službeni dokumenti Rožave rezultat su ujedinjenih kurdskih i manjinskih snaga, koje se, organizirane u vlastite muške i ženske obrambene jedinice, bore u Sirijskom građanskom ratu protiv turske i sirijske vojske te Islamske države. Za nastanak i organizaciju obrambenih jedinica, najvažniji akter je Stranka demokratskog jedinstva (PYD) čiji su ideološki temelji slični Kurdskoj radničkoj stranci (PKK) iz Turske. Zbog strateških razloga, Assadov režim pružao je utočište vojnicima PKK čija je suradnja s PYD potakla političku mobilizaciju sirijskih Kurda. *Adana sporazumom* 1998. godine ta suradnja je prekinuta, a PKK je proglašena terorističkom organizacijom, time i neprijateljem sirijskog režima, dok je vođa Abdullah Öcalan uhićen i zatvoren na izoliranom turskom otoku.

Protestom u gradu Kamišlu i masovnim prosvjedima 2011. godine, u Rožavi su stvoreni predrevolucionarni uvjeti, a povlačenje Assadove vojske s teritorija sjeverne Sirije omogućilo je novoformljenim obrambenim jedinicama od strane PYD i KCK (koalicije kurdskih stranaka) da se organiziraju i brane teritorij, prvenstveno gradove u kantonima s većinskim kurdskim stanovništvom, a pokretu su se pridružile i ostale manjine na tom području. PYD je proglasila autonomiju u kantonima Cizîrê, Afrîn i Kobanê te pomoću TEV-DEM-a uspostavila kantonalnu samoupravu kao suprotnost centralističkom baasističkom državnom režimu.

Novoproglašena autonomija temelji se na idejama Murrya Bookchina koji je uvelike inspirirao stranačkog vođu Öcalana na paradigmatiku promjenu PKK, kao i na zagovaranje načela demokratskog konfederalizma kao jedinog mogućeg rješenja složenog kurdskog pitanja, ali i heterogenog multikulturalnog stanovništva Bliskog Istoka. Razvijajući teoriju socijalne ekologije, Bookchinova vizija *ekološkog društva* oslobođena je svih oblika hijerarhije koji su pogodovali nastanku homogenizirajućih centralističkih nacija-država te podrazumijeva jednu drukčiju viziju politički aktivnog sudjelovanja građana. Političko djelovanje u takvom *ekološkom društvu* polazi od najmanje organizacijske razine, tj. komuna i općina u kojima građani direktnom demokracijom donose političke odluke vezane za mjesto u kojem žive, a problem koji nadilazi granice jedne općine, rješava se na konfederativnoj razini. Pritom je važno imati demokratiziranu ekonomiju koja će prvenstveno služiti zadovoljavanju potreba stanovništva, kroz aktivno sudjelovanje i *bottom-up* upravljačke strukture. Sukladno Bookchinovim promišljanjima, Öcalan zaključuje da nacionalizam, pozitivistička znanost, seksizam i religija čine temelje nacije-države, te s obzirom na to, rješenje kurdskog pitanja nije jedinstveni Kurdistan, već političko uređenje usmjereno na stvaranje konsenzusa u multikulturalnom i antimonopolističkom društvu čiji je naglasak na ženskoj emancipaciji, politički aktivnim građanima te ekologiji.

Kantoni Rožave pružaju primjer demokratskog konfederalizma u praksi. *Povelja i Društveni ugovor*, kao službeni dokumenti *Federacije* definiraju osnove građanskih sloboda i prava, kao i kantonalnu strukturu demokratskog konfederalizma. Vlast u Rožavi je horizontalna i decentralizirana, to jest, naglasak je na jačanju lokalne autonomije putem najmanjih jedinica - komuna koje se sastoje od više kućanstva, zatim kvartovskih i gradskih vijeća, općinskih vijeća te zajedničkog Narodnog vijeća zapadnog Kurdistan (MGRK). Usporedno s tim postoje zakonodavno, izvršno i sudbeno vijeće, a MGRK svakog kantona dio je zakonodavnog vijeća, čime je direktna demokracija zapravo integrirana u predstavnički dio vlasti. Na svim navedenim razinama vlasti obvezna je 40%-tna zastupljenost žena i muškaraca, čime je osigurana rodna ravnopravnost u političkim institucijama.

S obzirom na Bookchinova i Öcalanova pisanja o demokraciji u ekonomiji, u proizvodnom procesu Rožave sudjeluju privatna poduzeća, radničke kooperative i vijeća na komunalnoj

razini. Zbog ratnih uvjeta, proizvodnja je usmjerena na lokalno stanovništvo, no nije orijentirana na izvoz što čini ekonomsku održivost upitnom. Radničke kooperative povezane su s ekonomskim odborima kako bi bile upoznate s potrebama stanovništva. Također, vrlo važnu ulogu u raspolaganju resursima i stvaranju ravnopravnih aktivnih građana koji donose odluke za zajednicu u kojoj žive ima obrazovanje, bez kojeg je demokratski konfederalizam i ženski pokret nezamisliv. U kantonima se uči kurdski jezik, kao i jezik ostalih manjina, a oformljene su i kurdske škole i akademije. Kurdski ženski pokret za emancipaciju rezultirao je osnivanjem ženskih obrambenih jedinica (PYD), ženskim časopisima, kao i *Kongresom slobodnih žena* koji osniva ženske akademije na kojima se, između ostaloga predaje i znanost o ženama - žinologija.

Naposljetku, izazov za opisane radikalno demokratske prakse u novouspostavljenim kantonima Rožave predstavljaju problemi autoritarnosti PYD, Öcalanov kult ličnosti te pitanje ekonomske održivosti. Odgovori na te probleme, odredit će budućnost sjevernosirijskih autonomnih regija.

LITERATURA

Ayboga, Ercan, Flach, Anja, Knapp, Michael (2016) *Revolution in Rojava. Democratic Autonomy and Women's Liberation in Syrian Kurdistan*. London: Pluto Press.

Akkaya, Ahmet, Jongerden, Joost (2013) *Confederalism and autonomy in Turkey: the Kurdistan Workers' Party and the reinvention of democracy*. U: Gunes, Cengiz, Zeydanliouglu, Welat (ur.), *The Kurdish Question in Turkey: New Perspectives on Violence, Representation and Reconciliation*. (str. 186-204). London: Routledge.

Al-Ali, Nadjie, Tas, Latif (2018) *Dialectics of struggle: challenges to the Kurdish women's movement*. *LSE Middle East Centre Paper Series*.

Barkhoda, Dalir (2016) *The Experiment of the Rojava System in Grassroots Participatory Democracy: Its Theoretical Foundation, Structure, and Strategies*. *Journal of Research in Humanities and Social Science*, 4(11): 80-88

Bookchin, Murray (1982) *The Ecology of Freedom: The Emergence and Dissolution of*

Hierarchy. Palo Alto: Cheshire Books.

Bookchin, Murray (2006) *Social Ecology and Communalism*. AK Presss.

Bookchin, Murray (2015) *The Next Revolution. Popular Assemblies and the Promise of Direct Democracy*. London: Verso.

Cemgil, Can (2016) The republican ideal of freedom as non-domination and the Rojava experiment: 'States as they are' or a new socio-political imagination? *Philosophy and Social Criticism*, 42(4-5): 419-428

Cemgil, Can, Hoffmann, Clemens (2016) The 'Rojava Revolution' in Syrian Kurdistan: A Model of Development for the Middle East?. *IDS Bulletin*, 47 (3): 53-76

Colon, John, Herson, Hord, Horvath Katie, Martindale Dayton, Porges, Matthew (2017) Community, Democracy, and Mutual Aid: Toward Dual Power and Beyond. The next system project. (dostupno na: https://thenextsystem.org//Symbiosis_AtLargeFirst-corrected-2.pdf)

Halhalli, Bekir (2018) Kurdish Political Parties in Syria: Past Struggles and Future Expectations. U: Tugdar, Elif, Al, Serhun (ur.), *Comparative Kurdish Politics in the Middle East: Actors, Ideas, and Interests*. (str. 27-53). London: Palgrave MacMillan.

Khalaf, Rana (2016) *Governing Rojava: Layers of Legitimacy in Syria*. London: Chatham House.

Knapp, Michael, Jongerden, Joost (2014) Communal Democracy: The Social Contract and Confederation in Rojava. *Comparative Islamic Studies*. 10 (1): 87-109

Leezenberg, Michiel (2016) The ambiguities of democratic autonomy: the Kurdish movement in Turkey and Rojava. *Southeast European and Black Sea Studies*. 16 (4): 671-690

McDowall, David (2007) *A Modern History of the Kurds*. London: I.B. Tauris & Co Ltd.

Moberg, Matthew (2016) Kurdish Rojava: participatory democracy amidst the Syrian civil war. *Ways to peace and security*, 2 (51): 15-36

Öcalan, Abdullah (2011) *Democratic Confederalism*. London: Transmedia Publishing Ltd.

Pateman, Carole (1970) *Participation and Democratic Theory*. Cambridge University Press.

Tejel, Jordi (2009) *Syria's Kurds: History, Politics and Society*. London: Routledge.

INTERNETSKA STRANICA

Economist.com (2018) <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2018/01/25/can-syrias-kurds-keep-control-of-their-territory> (pristupljeno: 20.07.2018.)

Habib, Yahya (2017) Unprecedentedly, "Jinology" Faculty opened in Rojava. Hawarnews.org. <http://en.hawarnews.org/unprecedentedly-jinology-faculty-opened-in-rojava/> (pristupljeno: 24.07.2018.)

Nacionalni kongres Kurdistan. Canton Based Democratic Autonomy of Rojava: A Transformations Process From Dictatorship to Democracy. Kongrakurdistan.net. <https://peaceinkurdistancampaign.wordpress.com/2011/rojava-may-2014.pdf> (pristupljeno: 20.07.2018.)

Ministarstvo vanjskih poslova Turske. Statement Made By İsmail Cem, Foreign Minister, On The Special Security Meeting Held Between Turkey And Syria October 20, 1998. Mfa.gov.tr. <http://www.mfa.gov.tr/statement-made-by-ismail-cem> (pristupljeno: 19.07.2018.)

Povelja društvenog ugovora Rožave. <https://ypginternational.blackblogs.org/2016/07/01/charter-of-the-social-contract-in-rojava/> (prostupljeno: 22.07.2018.)

Schøtt, Anne Sofie (2017) The Kurds of Syria: From the Forgotten People to World-Stage Actors. Fak.dk. https://fak.dk/The_Kurds_of_Syria.pdf (pristupljeno: 22.07.2018.)

Steele, Jonathan (2017) Abdullah Öcalan: EU turns screw on Turkey over jailed PKK leader's isolation. Middleeasteye.net. <http://www.middleeasteye.net/news/abdullah-ocalan-europe-pushes-turkey-action-detention-287676328> (pristupljeno: 22.07.2018.)

White, Damian (2016) Murray Bookchin's New Life. Jacobinmag.com. <https://www.jacobinmag.com/murray-bookchin-ecology-rojava/> (pristupljeno: 24.07.2018.)

SAŽETAK

Ovaj rad problematizira ideju demokratskog konfederalizma i način na koji se primjenjuje u Demokratskoj Federaciji Sjeverne Sirije (poznate i kao Rožava). U okolnostima Sirijskog građanskog rata, osvajanja od Islamske države i turske netrepeljivosti, kurdsko stanovništvo sjeverne Sirije uspostavilo je de facto autonomne regije s vlastitim obrambenim vojnim jednicama. Djela američkog političkog filozofa Murraya Bookchina i vođe Kurdistanske radničke stranke Abdullaha Öcalana, poslužila su kao temelj za radikalno demokratsku praksu Rožave, ali i kao moguće rješenje kurdskog pitanja na području turbulentnog Bliskog Istoka. Demokratski konfederalizam podrazumijeva ukidanje hijerarhije, žensku emancipaciju, kooperativnu ekonomiju te izravnu demokraciju zbog čega je vrlo važno građansko obrazovanje. Zaključuje se da se politike demokratskog konfederalizma u praksi primjenjuju postepeno, educiranjem i sudjelovanjem svih Kurda i ostalih manjina Rožave u političkim odlukama, počevši od najmanje razine - komune, pa do kantonalnih razina. Rješavanje problema autoritarnosti, kulta ličnosti i ekonomske (ne)održivosti utjecat će na budućnost ovog radikalno-demokratskog projekta.

KLJUČNE RIJEČI: *demokratski konfederalizam, Kurdi, Sirija, Rožava revolucija, Bookchin, Öcalan, ženski pokret, radikalna demokracija, komunalizam*

SUMMARY

This paper discusses the idea of democratic confederalism and the way it is applied to the Democratic Federation of Northern Syria (also known as Rojava). In the circumstances of the Syrian Civil War, the conquest of the Islamic State and Turkish intolerance, the Kurdish population of northern Syria established a *de facto* autonomous region with its own defensive military units. Writings of American political philosopher Murray Bookchin and leader of the Kurdistan Workers' Party Abdullah Öcalan served as the basis for a radically democratic practice of Rojava, but also as a possible solution to the Kurdish issue in the turbulent Middle East. Democratic confederalism implies the abolition of hierarchy, female emancipation, a cooperative economy, and direct democracy, which is why civil education is very important. It is concluded that the policies of democratic confederalism are gradually applied in practice by education and participation of all Kurds and other minorities of Rojava in political decisions, starting from the lowest level of the commune to the cantonal level. Solving the problems of authoritarianism, personality cult, and economic (non)sustainability will affect the future of this radical-democratic project.

KEYWORDS: *democratic confederalism, Kurds, Syria, Rojava revolution, Bookchin, Öcalan, women's movement, radical democracy, communalism*